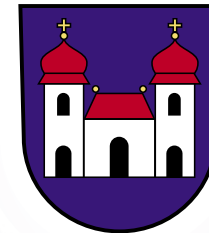

Machov

Vlastivědná stezka řídícího učitele Jaroslava Petra

Čtenářům

Milí čtenáři, milí návštěvníci Machovska,

dostává se Vám do rukou brožura, která vznikla jako logické pokračování rozsáhlého projektu ZŠ Machov. Jednalo se o vytvoření Vlastivědné stezky řídicího učitele Jaroslava Petra v r. 2009. Brožura obsahuje doslovné texty jednotlivých tabulí.

Na samém počátku byla diplomová práce Petry Martincové. Tvůrci vlastivědné stezky chtěli zejména přiblížit zajímavou osobnost Jaroslava Petra a vůbec celé Machovsko zdejší občanům a návštěvníkům. Pracovní tým větší autorské skupiny vedla Helena Martincová, s níž úzce spolupracovali Marie Prušová a Jiří Ducháč. Nemalý podíl při práci měli také žáci ZŠ pod vedením svých učitelů a členové místních spolků, neziskových organizací a církví v obci. Na tvorbě textů se podíleli: Tomáš Weissar (4. zastavení), Olga Libalová (5. zastavení), Stanislav Jirásek a Jiří Ducháč (6. zastavení), Miroslav Kryl (9. zastavení), Jiří Scholz ml. (10. zastavení). Překlad do anglického jazyka zajistily: Petra Martincová a Anna Laslettová, do polského jazyka přeložil texty Jan Nawrat. Stojany pro jednotlivá zastavení vyrobil a instaloval Jiří Scholz st., grafický návrh a sazba: Dagmar Prokopová, výtiskly polygrafické dílny Střední školy propagační tvorby a polygrafie Velké Poříčí.

Mnozí lidé se pak zajímali o to, je-li k dispozici také písemný materiál k této stezce, aby si odtud mohli odnést trvalou památku a aby si mohli připomenout fakta i svoje zážitky z putování. Proto byla naše brožura vydána! Tento projekt byl vytvořen za finanční podpory Nadace Partnerství, Střediska ekologické výchovy SEVER, SFŽP ČR, MŽP, společnosti Toyota Motor Czech spol. s r.o a Královéhradeckého kraje.

- Přejeme si, abyste si ze zdejšího kraje odnášeli ty nejpříjemnější dojmy.
- Budeme mít radost, když se sem znovu vrátíte.

Autorky

Řídicí učitel Jaroslav Petr

Historie Machova

Krátce z historie a současnosti Machova a nejbližšího okolí

Zdejší krajina byla osídlena již v době neolitu, ale kvůli své nehostinnosti jen velmi řídké. Dokládají to nálezy keramiky s vypichovaným dekorem (stárí asi 6000 let).

Teprve doba kolonizace ve 13. století a příchod řádu benediktinů do Police n. Met. a Broumova s sebou přinesly hustší zalidnění. Machov vznikl na území náchodského hradu. Poprvé se písemně připomíná v r. 1354, a to v souvislosti s dosazením kněze na zdejší faru (Libri Confirmationi). V r. 1465 se Machov uvádí jako městečko. Zřejmě zde poblíž kostela existovala tvrz, která však není písemně doložena. Z panství Náchod se později vyčlenil machovský statek, k němuž náleželo městečko Machov, Lhota a vzdálenější obce Německá Čermná, Rokytník a Zbečnick. Samostatnost tohoto statku netrvala dlouho a od 16. století se Machovsko nadále dělilo mezi panství Náchod a Police n. Met./Broumov (benediktini). K významu Machova přispívala i cesta z Náchoda, která odtud pokračovala do Police n. Met. a dále do Broumova.

Velký rozvoj obce nastal ve 2. pol. 17. století, Machov spolu s Nízkou Srbskou utvořily jedinou dlouhou ves, dělenou potokem. Stály zde výhradně roubené domy, ale v 19. století se začaly objevovat zděné klasicistní domy na náměstí a zemědělské usedlosti broumovského typu. Růst obce se zpomalil ve 20. století. Jakožto městský prvek si Machov zachoval náměstí a zástavbu doplnily rodinné domky.

Obyvatelstvo se již od počátku převážně věnovalo zemědělství, dále pak dřevařství a kamenictví. Na dřívější domácí tkalcovství navázala poč. 20. století strojní výroba lněného a bavlněného zboží. V obci se rovněž vyskytoval větší počet mlýnů a pil.

K Machovu, který má status městyse, nyní náleží obec Bělý, Machovská Lhota a Nízká Srbská. Dohromady mají necelých 1100 obyvatel. Nachází se zde úřad městyse, úplná základní škola a zdravotní středisko. Textilní průmysl již neexistuje. V obci funguje několik provozoven různého zaměření. Pole a louky obhospodařují větší či menší zemědělci.

Další rozvoj obce záleží na tom, bude-li se rozvíjet výstavba rodinných domů, a na tom, co Machov dokáže nabídnout svým návštěvníkům v oblasti turistického ruchu.

Na Městečku

Milí návštěvníci,

právě se nacházíte na počátku „Vlastivědné stezky řídícího učitele Jaroslava Petra“, která doplňuje bohatou síť turistických stezek na Machovsku. Vlastivědná stezka vznikla jako realizace školního projektu nazvaného „Z náměstí po vlastivědné stezce řídícího učitele Jaroslava Petra“. Inspirací nám byla jeho kniha Prvouka na škole venkovské, kterou napsal a vydal v roce 1914.

Vlastivědná stezka začíná „Na Městečku“ a zde také po pěti kilometrech končí. Machov Vám nabízí i spoustu jiných zajímavých míst, která stezka neobsáhne. Detailnější informace získáte na tabulích umístěných v obci již dříve. Týkají se například historie obce a stavebních památek (statky broumovského typu, dřevěné roubenky, drobné náboženské stavby, mariánský sloup apod.) nebo přírodních zajímavostí (památná Šrůtkova lípa, studánky, skalní útvary atd.). Na náměstí si nezapomeňte prohlédnout mariánský sloup. Jedná se o barokní pískovcový sloup se sochou Panny Marie na vrcholu. V dolní části nese sloup znak Machova (2 věže) a znak tehdejších majitelů panství Piccolominiů (v bohaté kartuši). Dílo vytvořil litomyšlský sochař B. Hendrich a je datováno rokem 1761. K obnovení došlo v r. 1894, poslední restaurování proběhlo v devadesátých letech dvacátého století. Mariánský sloup měl patrně sloužit jako přímluva za odvrácení zlých nemocí na válečných strastí, které sužovaly obyvatelstvo v tzv. sedmileté válce (1756–1763).

Během vycházky se můžete zastavit a odpočinout si u informačních tabulí, které Vás seznámí se zajímavostmi místní krajiny.

Pokud budete mít zájem, můžete si naši stezku prohlédnout i na stránkách
Městyse Machov: www.machov-obec.cz

První zastavení

- Na Městečku. Odtud po žluté turistické stezce, která dosud není vyznačena v turistických mapách, vystoupáte až na Tkalcovský (Kalcouskej) stezník a po modré dojdete na Českou vyhlídku, odkud spatříte zdejší kraj jako na dlani.

Druhé zastavení

- je věnováno historii místní školy a osobnosti řídícího učitele Jaroslava Petra.

Třetí zastavení

- u pomníku padlých v 1. světové válce sice není na žluté turistické stezce, přesto byste jej neměli minout. Nachází se asi minutu od náměstí, na trase směrem ke katolickému kostelu.

Čtvrté zastavení

- Vám představí katolický kostel Sv. Václava.

Páté zastavení

- u sboru Církve československé husitské je věnováno této novodobé stavbě a vzniku církve v obci.

Šesté zastavení

- „U Beranky“ přibližuje bohatou historii lyžování na Machovsku.

Sedmé zastavení

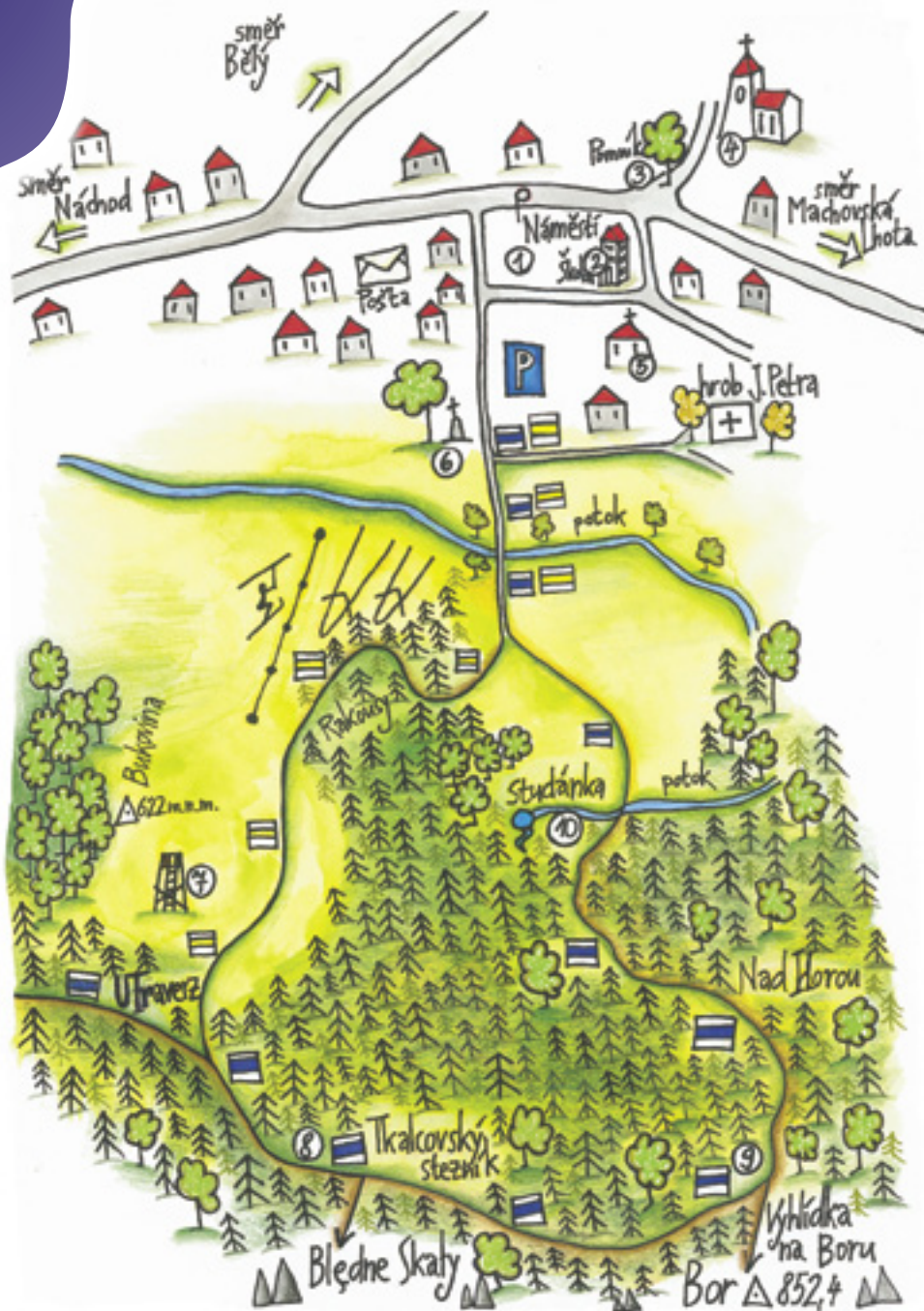
- „U Jeřábu“ na Bukovině. Můžete si zde odpočinout a pokochat se nádhernými výhledy do kraje. Panoramatická fotografie Vám pomůže s orientací v místních kopcích, horách, pohořích. Po krátkém odpočinku Vás cesta zavede na náhorní louku Na Bukovině a dál po žluté ke křižovatce turistických cest U Traverz, kde se žlutá značka napojuje na modrou.

Osmé zastavení

- „Tkalcovský stezník“ je věnováno dětem a všem příznivcům pověstí. Mimo jiné se zde dozvíte i jména slavných, kteří se horou Bor a vůbec místním krajem nechali inspirovat.

Deváté zastavení

- „Pod Českou vyhlídkou“ (Vyhlídka pod Borem) vám přiblíží stavbu Skupinového vodovodu Bor.

Desáté zastavení

- „U Studánky“ je poslední. Obcí (Vobcej) se opět dostanete na úpatí Boru. Nevynechejte posezení u studánky pod Borem, kde se můžete napít pramenité vody a ve stínu mohutných buků si příjemně odpočinout. Informace o floře na Machovsku vytvořili žáci machovské školy ve spolupráci s CHKO Broumovsko. Pojednání o zdejší zvěři připravili místní myslivci. Kousek od studánky na Vás čeká poslední zajímavost vlastivědné stezky – přírodní rezervace Farní stráň.

Dear visitors,

You are just at the beginning of the Jaroslav Petr Nature Trail dedicated to the former head teacher. The Trail complements a plentiful network of tourist paths in the Machov region. This Nature Trail is based on the school project "A Walk from the Square in the Footsteps of Jaroslav Petr" and it was inspired by the elementary education textbook written by Jaroslav Petr in 1914. The 5 km long Nature Trail begins and ends on the place called "Na Městečku".

Other than the Jaroslav Petr Nature Trail the Machov region offers many other places of interest. Information on them can be found on information boards installed around the town - e. g. information on the town's history and its various landmarks, such as Broumov - type farms, wooden curbed houses or small religious buildings or natural monuments, such as the memorable lime-tree "Šrůtkova lipa", natural springs, rock formations.

You can make a stop and have a rest at several information boards that will guide you through the local countryside.

Mili Goście Machowska, znajdujcie się na początku „Ścieżki krajoznawczej im. Jarosława Petra, kierownika szkoły w Nizké Srbské (część Machowa)”, która wzbogaca bogatą sieć ścieżek turystycznych na Machowsku. Ścieżka krajoznawcza jest wynikiem szkolnego projektu nazwanego „Z rynku po krajoznawczej ścieżce kierownika szkoły Jarosława Petra”. Inspiracją dla nas była jego książka „Świat wokół nas na wiejskiej szkole”, którą napisał w 1914 roku. Ścieżka rozpoczyna się „Na Ryneczku” („Na Městečku”) i tutaj też po pięciu kilometrach kończy się.

Machow proponuje Państwu także wiele innych ciekawych miejsc, które ścieżka pomija. Szczegółowe informacje o nich znajdują się na innych, starszych tablicach umieszczonych w różnych punktach miejscowości. Dotyczą historii miejscowości i obiektów zabytkowych (gospodarstwa broumowskiego typu, drewniane domy, mniejsze religijne budowy itd.) albo atrakcji przyrodniczych (zabytkowa Šrůtkova lipa, studzienki, formy skalne itd.)

Podczas spaceru można zatrzymać się i odpocząć w przygotowanych miejscach obok tablic informacyjnych, które poprowadzą Państwa najciekawszymi zakątkami naszej krainy.

Školství v Machově

Školství na Machovsku

Není známo, ve kterém roce byla škola v Machově založena. V oddací matrice v Polici nad Metují je zápis z roku 1679, kde je uveden jako svědek sňatku „kantor machovský”. Tato zpráva svědčí o tom, že škola v Machově existovala již v tomto roce. První písemná zpráva z roku 1740 hovoří o škole zádušní (farní). Do roku 1837 se vyučovalo pouze v jedné třídě ve dvou skupinách. Docházka žáků byla v té době velmi nedbalá, zvláště v létě v době polních prací a pastvy. Stará školní budova sloužila svému účelu 97 let a stála vedle katolické fary.

V roce 1837 byla zbořena a na jejím místě byla postavena škola nová. Základní kámen byl položen 7. března 1837. Na podzim roku 1838 byla tato nová dvoutřídní škola slavnostně vysvěcena. V roce 1886 chodilo do machovské čtyřtřídní školy 388 žáků. Dne 1. října 1896 zahájila činnost národní škola v Nizké Srbské. Na pozadí celé akce stál Jaroslav Petr, dosavadní ředitel v Machově.

1. září 1896 byla machovská škola opět trojtřídní s 215 žáky. Protože stará škola přestala vyhovovat tehdejšímu požadavkům, začaly se 19. září 1898 kopat základy nové školy na náměstí. Vyučování v nové škole bylo slavnostně zahájeno dne 16. září 1900. V roce 1913 dal řídící učitel velice zajímavě vymalovat třídy: na stropěch byly vyznačeny světové strany, na stěnách metr čtverečný a délka a šířka učebny v metrech.

Dějiny školy v letech 1914–1918

Válečné události ovlivnily nejen život obce, ale zasáhly i do života školy. Mnoho učitelů muselo nastoupit vojenskou službu už za mobilizace, další byli povolováni postupně. Tři učitelé z malé machovské školy ve válce padli. Josef Zídka byl jediný učitel, který se z 1. světové války vrátil. Hlavním úsilím učitelů, kteří nebyli povoláni do války, bylo zabezpečit pravidelné školní vyučování. Nebylo to lehké. Protože byl omezen stav učitelů, bylo zavedeno dvousměnné vyučování.

Meziválečné období

V roce 1921 počala obec Machov usilovat o postavení měšťanské školy, ale někteří obyvatelé Nizké Srbské tyto snahy mařili. Zemská školní rada povolila otevření měšťanské školy se zpětnou platností až dne 29. 11. 1924. Vyučování začalo slavnostně. Přístavba školy byla dokončena až 13. 8. 1925. Pro Machov to mělo velký význam nejen proto, že děti z Machova a okolí nemusely docházet za každého počasí do vzdálené měšťanské školy v Polici nad Metují, ale vedlo to i k posílení významu obce. Není zanedbatelné, že sem byly dávány „na výměnu” (na handl) i děti z německých obcí, které tak poznaly, často poprvé, český jazyk a českou kulturu. Machovská škola stála vždy na výši soudobých požadavků. Dne 1. 12. 1926 uslyšely machovské děti poprvé Československý rozhlas. V roce 1938 škola zakoupila první rádiový přijímač za 1 440 Kč.

Období po 2. světové válce

V roce 1946 zakoupila škola první promítací přístroj a uspořádala promítání úzkého filmu pro žáky školy. Dne 1. 1. 1949 byla pro nedostatek žáků zrušena škola v Nizké Srbské. V roce 1949 byla v Machově zahájena pravidelná autobusová doprava. 31. 8. 1966 došlo ke zrušení školy v Bělem. Ve školním roce 1967/1968 se změnila organizace vyučování a každá druhá sobota byla volná. V roce 1974 byla dokončena rozsáhlá rekonstrukce staré školní budovy. Do školy chodilo v tomto roce 140 žáků. Ve školním roce 1977/1978 byla zrušena škola v Bezděkově nad Metují. Od tohoto roku byly všechny ročníky machovské školy vyučovány samostatně. V roce 1978 zahájila provoz nová školní tělocvična na louce před katolickým kostelem. Ve školním roce 1978/1979 měla škola 185 žáků. Počet žáků rok od roku stoupal. Proto byla v letech 1979–1984 v akci „Z” přístavěna

druhá školní budova, kde byly vybudovány učebny 2. stupně, odborné učebny a školní jídelna. V tomto roce bylo na 1. stupni 102 žáků, na 2. stupni 108 žáků. Od tohoto roku začalo žáků ve škole ubývat. V letech 1996–1997 proběhla poslední generální oprava staré školní budovy. Dřevěná okna byla nahrazena plastovými, škola byla převedena na plynové vytápění, došlo k výměně ústředního topení a ve třídách byly položeny plovoucí podlahy. Zrekonstruovány byly chodby, schodiště i sociální zařízení. V přízemí školy se nachází mateřská škola, která se v roce 2003 stala součástí školy.

ZŠ a MŠ Machov je úplná základní škola s právní subjektivitou, jejím zřizovatelem je městys Machov. Školní vzdělávací program je zaměřen na ekologickou výchovu. Ve školním roce 2009/2010 měla škola 74 žáků. V roce 2009 získala škola mezinárodní titul EKOŠKOLA. Od roku 2004 se škola pravidelně zapojuje do různých projektů, ze kterých získává finanční příspěvky na svoji činnost a na komunitní rozvoj obce. V rámci těchto projektů se žáci školy podíleli na úpravě prostoru před školou, na opravě studánky pod Borem, na úpravě parků v obci, na rekonstrukci pomníku padlých v 1. světové válce a na budování otevřeného ekoareálu kolem školy. Posledním projektem v oblasti ekologické výchovy bylo vybudování naučné stezky, jejíž součástí je i tento panel.

Venkovský učitel Jaroslav Petr

Jméno učitele Jaroslava Petra zná dnes v Machově či Nízké Srbské jen málokdo. Na bývalé škole v Nízké Srbské, která dnes slouží jako bytový dům, visí pamětní deska. Ta je jedinou připomínkou člověka, který by mohl být nazván „Otcem Machovska“.

Život Jaroslava Petra

Jaroslav Petr se narodil 3. 3. 1862 v Opočně. Studoval na reálné škole v Hradci Králové, od roku 1878 do roku 1882 na učitelském ústavu v Hradci Králové. Do machovské školy nastoupil 1. 9. 1882. Jeho služné činilo tehdy 400 zlatých. Za svého působení v machovské škole vyučoval Petr ve třídě, která byla umístěna v chalupě Václava Kubečka č. p. 22. Jednalo se pravděpodobně o 1. třídu, která měla v roce 1882 přes 90 žáků, a jen proto, že denně 30–40 žáků chybělo, mohlo se tu vůbec vyučovat. Jaroslav Petr zde působil až do roku 1896, kdy byl ustanoven k záležitostem řízení školy v Nízké Srbské. Roku 1898 se oženil s paní Emilií, rozenou Vojnarovou.

Pedagogická činnost Jaroslava Petra

„Policko je stejně krásné jako drsné, a to po stránce přírodní i lidské a kulturní“, píše o kraji, jenž se mu stal domovem, učitel Jaroslav Petr. „... kraj náš má charakter vážný, až přísný. ... Vysocí lidé, kostnatí, hranatí a siláci, drsného a bezohledného charakteru. Policko vysazeno bylo každou dobu svízelm a útrapám válečným, to vše vytvářelo povahu zdejšího lidu, která je v základě mnohem tvrdší nežli měkká, přísná, málo hybná, houževnatá v dobrém i nedobřem. ...“ Taková charakteristika místního kraje a lidu byla pro osvěcovaného pedagoga Jaroslava Petra nadmíru důležitá: odvozoval od ní svůj vztah a přístup k dětem i dospělým, s nimiž se po čtyřicet let setkával dennodenně a jejichž ducha se snažil povznášet vzděláním.

Petrovy hlavní pedagogické ideje jsou dopodrobna vysvětleny v úvodě ke sborníku Česká škola venkovská a k Prvouce na škole venkovské. Jeho metodické přístupy z nich odvozené pak vyplývají přímo z Prvouky, která je podrobnou metodickou příručkou k výuce tohoto předmětu.

Petr byl po celý život především učitelem první třídy a za nejdůležitější předmět zde považoval prvouku. O tom, jak se má prvouka vyučovat a jaké schopnosti má u žáků rozvíjet, se dozvídáme nejlépe právě v jeho díle Prvouka na škole venkovské.

Téměř pětisetstránková Prvouka je doslova „prvoukou na škole nízkosrbské“. Obsahově se nezabývá nějakými vzdálenými, pro machovské děti neuchopitelnými tématy, která by byla stanovena celonárodně, ale prostředím, v němž se tyto děti narodily a v němž vyrůstají, tedy prostředím Machovska. Prvouka se skládá ze dvou částí nazvaných O domově a V rodné vsi. V první školní době se mají žáci věnovat tématu svého domova a rodiny. Petr v knize popisuje, jak si se žáky vypráví o doměch, v nichž žijí, o jejich rodinném životě, o zaměstnání otců, o tom, co dělají ráno, přes den, večer. Děti hrají hry na mámu, na tátu, na bábu a dědu a učí se říkadla, přísloví, písně a básně tradované v rodinách.

V druhé části Prvouky nazvané O rodné vsi se k výše zmíněným činnostem přidávají procházky po vesnici a okolí a „exkurze“ do různých řemeslných dílen ve vsi (tkalcovské, truhlářské, do kovárny, řeznictví). Žáci probírají například témata Sousedé, Bohatí a chudí, O jarmarku, Náš mlýn a pila, O hostinci atd.

Kromě pedagogického významu má dílo velký historický význam, neboť jsou v něm detailní a přesné popisy Nízké Srbské a Machova, další místní realie z přelomu 19. a 20. století a díla místní lidové slovesnosti.

Osvětová činnost Jaroslava Petra

Hned po svém příchodu na Machovsko se ale Jaroslav Petr nevěnoval pouze pedagogické činnosti. Stejně jako T. G. Masaryk, s nímž se stýkal a náruživě diskutoval na různá témata, věřil, že učitelé by měli mít široký záběh také mimo školu, měli by šířit vzdělání i mezi dospělými, organizovat a podílet se na kulturním dění v místě svého působení, podílet se na lidové osvětě a vůbec na mnoha dalších mimoškolních aktivitách. Jaroslav Petr byl podle všech dostupných pramenů člověkem od přirozenosti velmi společenským a činorodým.

Již od svého příchodu se Petr se svými kolegy ze školy angažoval ve Spolku divadelních ochotníků v Machově. Zapojil se také do činnosti řady dalších spolků – od roku 1888 byl jednatelem a pokladníkem hasičské župy Metuj a v roce 1908 byl

mezi prvními členy Tělovýchovné jednoty Sokol. Vzdělávací spolek Havlíček dokonce sám založil. Otevřel knihovnu, pořádal přednášky, bojoval proti alkoholismu.

Učitelé na Machovsku se kromě toho, že se aktivně věnovali spolkové činnosti, snažili podporovat také každou pokrokovou myšlenku a snahu. Například stavbu silnice údolím potoka Židovky až k ústí řeky Metuje jako důležité komunikační spojky ku Hronovu, Náchodu a polickému nádraží.

Podle Matriky zemřelých farního úřadu církve československé Machov zemřel Jaroslav Petr 24. října 1922 a pohřben byl 27. října 1922. Jako důvod smrti se zde uvádí náhodné utonutí. Ze zápisu o školním roce 1922/23 se pak dozvídáme: „...odešel navždy významný pracovník ze řad učitelstva, řídící u. p. Jaroslav Petr (†24. října 1922)“, „...jej doprovázeli všichni, ... na malý hřbitůvek pod Borem...“. To, že si význam Petrova působení na Machovsku uvědomovali i lidé z jeho pracovního okolí, svědčí následující slova: „...už od začátku své učitelské činnosti v Machově jako 20letý mladík přímé a poctivé povahy – věděl za jakým cílem půjde. Pracoval vždy a všude, kdy bylo nutno budít, křísit, napravovat, povzbuzovat a učit.“ ... „Jeho přičiněním a úsilím postavena v Nížkové v r. 1896 škola a on stal se tu řídícím učitelem. Přičinil se o to, aby byla vypravena na zdejší poměry co nejlépe“ ... „Bylo tady třeba vychovávat, mnoho vychovávat i dospělé, ale i tomu se věnoval zcela nezištně ... v posledních dobách rozrušen i svou chorobou, zřejmě vážnou, jejíž dosah znal, nezapomínal na svůj úkol buditele a nositele osvěty a pokroku.“

History of the primary school in the Machov region

It is not known when the primary school in Machov was founded. But it is apparent from local historical sources that there was a parochial school in 1740. During the 18th and 19th centuries, numbers of pupils were growing, e.g. in 1886 there were 388 pupils in a two-classrooms school. Although, due to a lot of farm work and livestock grazing in summer school attendance was very neglectful and according to Jaroslav Petr about 40 pupils were missing daily. For this reason, a new school was founded in neighbouring Nížká Srbská and Jaroslav Petr was named its head teacher. The present school building on the Machov square, as we see it today, was built in 1900. In 1913 the walls and ceilings in classrooms were decorated in an inspirational way: the four principal points of the compass were marked on the ceiling, and one square meter and the wall's length and height on the walls. Since numbers of the pupils continued to grow, in 1984 a new school building was constructed next to the old one. Since then, the numbers of children started to decline. In the school year 2009–2010 the school had 74 pupils. The school participates actively in various projects, specializes in ecological education and communal development projects. As part of various projects the pupils have been involved in revitalization of the space in front of the school, several parks in Machov and of the natural spring pool under the Bor, reconstruction of the fallen warriors memorial, founding of ecological area around the school building. In 2009 the school was awarded the title EcoSchool. The Jaroslav Petr Nature Trail is also the work of the school's pupils.

The rural teacher Jaroslav Petr (1862–1922)

After graduating from a teacher's institute Jaroslav Petr got a teaching position in Machov. At that time, rural schools were a big challenge for teachers as the schools were underfinanced, classrooms were overcrowded, uncomfortable and ill-equipped, teachers had few books and no supplies. In 1895, he became a head teacher in the newly opened school in a neighbouring village Nížká Srbská. He stayed here for the rest of his life. He was a very active and innovative teacher. His pedagogic ideas are included in the textbook of elementary education (Prvouka) or in his essay The People and the Region. He believed that an enlightened teacher should learn about the region's features in order to understand the people's character. About the locals he said: „The region has often been exposed to wars and hardships which formed the character of the local people: they are rough and tough, austere and simple, stubborn and persistent“. He said that children should firstly learn about their own village. Accordingly, he took his children for walks around the village and surroundings, taught them the local songs, rhymes and sayings. The textbook Prvouka is a beautiful ethnological picture of Machov and Nížká Srbská. He was also very much involved in cultural work: he worked for a local theatre and in various special interest clubs (Sokol), opened the first public library, organized educational lectures or public readings in local inns, fought against excessive alcoholism in the region. Other than that, he published plenitude of literary reviews and articles in various pedagogic magazines. The historian Stanislav Brandejs calls him: „the father of the Machov region“.

Historia szkolnictwa w Machowie

Nie wiadomo, w którym roku była założona szkoła w Machowie, pierwsza pisemna wzmianka, mówiąca o szkole parafialnej, pochodzi z 1740 roku. W ciągu XVIII i XIX wieku liczba uczniów szybko się zwiększała, np. w 1886 roku do szkoły dwuklasowej uczęszczało na dwie zmiany 388 uczniów. Niestety w okresie polnich prac uczniowie często nie chodzili do szkoły, według Jarosława Petra codziennie brakowało 30–40 uczniów. Z tego powodu 1 września 1896 roku rozpoczęła działalność szkoła publiczna w Nížké Srbské, której kierownikiem został nauczyciel machowski Jarosław Petr. Współczesna szkoła w Machowie, znajdująca się na rynku, pochodzi z 1900 roku. W 1913 roku kierownik szkoły bardzo ciekawie wymalował klasy: na sufitach były wyznaczone strony świata, na ścianach metr kwadratowy oraz długość i szerokość klas. Dlatego, że liczba uczniów ciągle się zwiększała, w 1984 roku postawiono drugą budowę szkolną. Od tego roku zaczęło ubywać uczniów w szkole. Aktualny program wychowawczy szkoły jest ukierunkowany na ekologię. W roku szkolnym 2009/2010 do szkoły uczęszczało 74 uczniów. W 2009 roku szkoła uzyskała międzynarodowy tytuł EKOSZKOŁA. Od 2004 roku szkoła regularnie uczestniczy w różnych projektach, w ramach których uzyskuje środki finansowe na swoją działalność i na rozwój miejscowości. Dzięki tym projektom uczniowie szkoły uczestniczyli w odnowieniu terenu przed szkołą, w remoncie studzienki pod Skalniakiem, w upiększaniu parków w miejscowości, w rekonstrukcji pomnika ofiar I wojny światowej i w przygotowaniu otwartego ekoarealu wokół szkoły. Ostatnim projektem dotyczącym wychowania ekologicznego było wybudowanie ścieżki krajoznawczej, do której należy i ta tablica.

Nauczyciel wiejski Jarosław Petr

Po ukończeniu Nauczycielskiego Kolegium Jarosław Petr został nauczycielem w Machowie. Szkolnictwo w tym czasie było w tragicznym stanie. Klasy były małe, wilgotne, ciemne i bardzo często przepełnione. Nauczyciele mieli do dyspozycji mało podręczników i przyborów szkolnych. W 1895 roku Jarosław Petr został kierownikiem w nowo powstałej szkole w Nížké Srbské. Tam pracował aż do końca życia. Był nauczycielem bardzo nowatorskim i aktywnym. Swoje pedagogiczne cele opisał w podręczniku „Świat wokół nas na wiejskiej szkole“ i w eseju Lud a region. Według niego cechy charakterystyczne regionu i zamieszkującej go społeczność są bardzo ważne w pracy nowoczesnego pedagoga. Miałby je brać pod uwagę w relacjach i w postępowaniu wobec dzieci. O miejscowej społeczności powiedział: „Policko co jakiś czas przeżywało ciężkie doświadczenia wojenne, to wszystko tworzyło charakter tutejszego ludu, który w głębi jest twardszy niż miększy, surowy, oporny na zmiany, twardy w dobrym i złym...“ Dzieci w szkole nie miałyby się według Petra zajmować tamatami o zasięgu ogólnonarodowym, ale śródowskim, w którym się urodziły i wzrastały. Petr zabierał swoich uczniów na spacer po wsi i jej okolicy, na wycieczki do miejscowych zakładów rzemieślniczych oraz uczył ich miejscowych pieśni, wierszy i porzekadeł. Między innymi jego podręcznik jest bardzo ciekawym obrazem etnograficznym Machowa z tego okresu. Był on również aktywnym działaczem oświatowym, pracował w licznych kołach zainteresowań (Sokol), teatr amatorski, otworzył bibliotekę publiczną, organizował wykłady dla miejscowych, walczył z alkoholizmem dorosłych i dzieci. Petr również często pisał literackie recenzje do czasopism pedagogicznych. Historyk S. Brandejs nazwał nauczyciela Petra ojcem Machowska.

Škola v Machově

Škola v Nížké Srbské

Pomník padlým v 1. světové válce

Pomník padlým v 1. světové válce

Myšlenka postavit pomník spoluobčanům, kteří zahynuli v I. světové válce, se zřejmě zrodila již v roce 1919. Návrh vybudovat jeden pomník pro všechny obce přifařené k Machovu, a to jen v Machově, se nesetkal s pochopením ani v Bělem, ani ve Lhotě. V těchto obcích byly samostatné pomníky postaveny již v roce 1921, resp. 1922.

Pro stavbu pomníku, se kterou se začalo v roce 1925, bylo vybráno místo v centru obce mezi náměstím a kostelem, kde již 1. máje 1919 byla zasazena Lípa svobody. Nedostatek finančních prostředků obcí Machova a Nízké Srbské byl příčinou, že nebylo zhotoveno žádné výtvarné kamenické dílo jako např. ve Lhotě. Na pomník, či spíše mohylu, byl použit devítitunový balvan, který ležel na hranici mezi obcemi Lhotou a Machovem v lesíku zvaném Křípek/Skřípek. Jeho doprava na místo určení však nebyla jednoduchá. Školní kronika o tom píše: „Obtížnou svou cestu konal balvan několik neděl, úsilí lidské nemohlo zdolat jeho tíhy a poněvadž zima v roce 1924–25 byla beze sněhu, dopraven byl balvan jen za sněhového poprašku na hrubých saních z klád osmi páry koní při značném nebezpečí, ale bez úrazu nejmenšího.“ Umístěn a podložen byl na železobetonovém podstavci pod dohledem stavitele Josefa Erbera a za spolupráce zámečnicka pana Benedikta Plného z Nízké Srbské. Do kamene byla vsazena mosazná deska s verší Antonína Sovy.

Hlavním iniciátorem celého projektu byla Tělovýchovná jednota Sokol. Celkový náklad na vybudování pomníku činil asi 2 500 Kč. Většinu prací (přemísťování balvanu lidskými silami a koňskými potahy) vykonali dobrovolníci zdarma. Zaplacen byl pouze samotný pískovec.

Slavnostní odhalení se konalo 6. 7. 1925 za účasti čelních představitelů obce – starosty Josefa Matouše, řídícího učitele Jaroslava Petra a početné veřejnosti. K tomu školní kronika poznamenává: „Oslava s odhalením byla tklivá. Obec naše získala v řečníkovi prof. Dr. Šimákovi vědeckou autoritu a přednáška jeho dne 5. 7. 1925 byla z nejkrásnějších, jež kdy Machov slyšel.“ Z dostupných pramenů se nepodařilo zjistit jména padlých občanů Machova a Nízké Srbské. Pamětní kniha městyse Machov uvádí, že v poměru vojenské služby padlo a zemřelo 25 osob.

Další úpravy pomníku proběhly v 70. letech minulého století, ale pomníku neprosplý. V tomto období byla ze strany od kostela vybudována nevzhledná betonová opěrná zídka. V roce 1989 převzala patronát nad pomníkem místní základní škola. Žáci pomník udržují a pravidelně 28. října pořádají pietní akt.

Velké generální opravy se pomník dočkal v roce 2006. V rámci projektu „Škola pro udržitelný život“ získala škola prostřednictvím Střediska ekologické výchovy a etiky SEVER se sídlem v Horním Maršově, Nadace Partnerství a nadace VIA finanční podporu ve výši 100 000 Kč. Odstraněny byly obrubníky a opěrná betonová zídka. Pod oplocením byl vybudován nový základ a plůtek byl nahrazen sloupky s řetězem. Nový přístup pokryly pískovcové desky a poseďet lze na kruhové lavičce pod lípou. Renovace se dočkala i pamětní deska. Prostor u pomníku byl osázen vhodnými rostlinami. Dendrologové odborně ošetřili Lípu svobody, a bez nadsázky lze říci, že dnes je to jeden z nejhezčích samostatně rostoucích stromů v Machově. Slavnostní znovuoedhalení pomníku proběhlo při Svatováclavském setkání organizovaném školou, které bylo spojeno s první ekumenickou bohoslužbou v Machově.

Lípa svobody

1. května 1919 Jednota sokolská pořádala slavnost. Na této slavnosti přednesl řídící učitel Jaroslav Petr dojemnou řeč a zasadil Lípu svobody. Při té příležitosti řekl Antonínu Matoušovi, budoucímu kronikáři Machova: „Antoníne, 28. říjen, den našeho národního osvobození, to byl nejradošnější den v mém životě.“

Několik stránek z deníku devatenáctiletého vojáka Ferdinanda Thera, machovského občana, které nám laskavě zapůjčila jeho dcera paní Helena Vobřšálová

„Les, kde jsme ulehli pod smrky, ale usnuli jsme sotva a byl vydán rozkaz k dalšímu pochodu. Ven jsme se dostali rychle. Cestou potkáváme zbytky regimentu 21 a automobily s raněnými i mrtvými. Je dosti tmavá noc. Asi po jeden a půl hodině opět halt a ulehli jsme zpět v lese před vsí Vojčicí. Zde jsme byli do druhého dne do 11 hodin, kdy byl dán rozkaz maširovat. Do štelunků šli jsme einselebfalen, nejdřív batalion 102, pak náš a zase 102 asi 2 regimenty měly tu za bílého dne v silném šperfajru se dostat do štelunků, neb to tam silně praskalo. Nyní následovala cesta, kterou si civilista nikdy nepředstaví o níž se mu nemůže ani zdát. Altilérie taliánská metala na nás železo jako když prší. Čekal jsem každou chvíli, že mně některý kus setne život. Byl parný den, my táhli po silnici co ... dovoloval. Tu a tam ležel voják – kamarád zabítý, ale nebylo času si ho všimát. Člověk cítí jakousi porážku. Tak jsme se dostali konečně do Lágru – Koryté, velké to doliny, kde jsou kaverny, zde jsme si oddechli, ale bylo strašné poslouchat artilerii. Za dvě hodiny opět rozkaz, že se musí do štelunků. Málokdo doufal, že vyvážne a že se dostane do štelunků. Postupovalo se jeden za druhým, od doliny k dolině a vždy jsme se shromáždili. V jedné nás pozoroval aeroplán. Utíkali jsme asi ... kroků do kaverny. Sotva jsem si sedl, celý ustrašen, již jsme dostali plnou trefu do okraje kaverny a veliké balvany se sypaly k nám a kaverna se naplnila hustým ekasitovým dýmem až jsme se kuckali. Čekali jsme nyní každou chvíli smrt. Celá hora se třásla, takže jsem si vzpomněl na tu horu Sinaj, duněla až svištěla. Modlil jsem se úpěnlivě, loučil se v duchu s mými drahými, s rodiči a několik slz se mi vyřinulo z očí, že mám mít tak bidný konec. Hromobití trvalo s malými přestávkami až do 8 hodin. Pak přešlo v silný šperfaier. My vylezli z kaverny a viděli jsme, že naše rezervy jsou již ve štelunku. Smrt řádila, bylo již několik mrtvých, dost těžce i lehce raněných. Nyní metal náš protivník ze svého postavení na nás šprenkrouny a gvérgranáty. Bylo hrůza být ve štelunku, ale stáli jsme jeden vedle druhého, kdo byl raněn, měl těžkou pomoc neb štelunk byl místy srovnán se zemí a to se muselo lézt po břiše. Nesmysl tolik lidí tam ... až se nemůžou tam ani hnout. Viděl jsem krev, byli ranění, modlil jsem se bych nemusel mnoho zkusit až budu umírat, ale pomyšlení na ty své drahé mě mocně dojalo. Asi v 5 hodin večer přišli první Maďaři a ti nás měli aplérovat do bunkrů a my zrovna jsme šli zas dolů, cesta laufgralonem byla šíleným úprkem, napřed můj kamarád Ženkľ letěl ve vzduchu. Nahoru byla aufgraben plná lidí – Uhráků. Ti nás okřikovali ať se dekujeme. My ale mysleli jen co nejdřív do úkrytu. V 5 minutách jsme dostihli do batalionskaverny, kde bylo slyšet sténání raněných. My byli zdraví a zatím v bezpečí. Ve skále to dunělo a hučelo jako při veliké bouři. Zdálo se, že kaverna neodolá té kanonádě taliánské. Sedli jsme si na své věci a čekali až poněkud střelba ochabne, že budeme pokračovat v cestě.

Čekali jsme 3 hodiny, marně. I hodlali jsme se přes to s pomocí Boží dál. Pokřičoval jsem se při východu z kaverny, dál doletěli jsme až přes ... k Regimentskaverně, kde jsme se zas ukryli, zde byl již zbytek naší kumpanie. Byli jsme tu ukryti až do večera, ale stále nás ještě strašila myšlenka i vyjádření poručíkov, že v pádu potřeby nutně budeme muset nahoru do štelunku jako posila. Nestalo se to chvála Bohu a my jak se smrklo s kamarádem vyrazili z kaverny a rychlým tempem se vzdalovali údolím Jasnianským směrem k Medeazze. Cestu jsme neznali ale nebezpečí nás popohánělo vpřed, až jsme přišli k našim těžkým bateriím a tam nám ukázali cestu k Listianě. Šli jsme dost rychle až jsme brzy dohonili train (trén) muniční. Též jim asi padla trefa, jelikož jsme našli rozbitý vůz a mrtvého. Za Listianou jsme posvačili a chtěli spát, ale už tu šla naše kompačka. Šli jsme tedy za ní až do Mauhiny, zde jsme čekali do 7 hodin, pak se maširovalo zvolna dál. Měli jsme žízeň a hlad, ale šli jsme asi do 11 hodin. Tu nám přinesli menáž. Najedli jsme se dobře a napili a šli jsme pak zas asi 1 hodinu. Kde byl náš battalion na freilagru tam jsme se měli dobře spali jsme tu přes noc pak jsme maširovali až do Velká Repa, kde jsme jako armeereserve přišli jsme sem 15. května, byli jsme v kostele na ... Na to dne 17. května večer maršberei a ráno v neděli jsme se nesli již ve 4 hodiny do Krajne Vsi. Dělostřelba byla silná a nevěštila pro nás nic kalého. Také jsme již třetí den putovali dne 21 večer zas dál přes Velký Dol, komen k Berji. Tam jsme přišli za tmy.“

Jedná se o doslovný přepis deníku. Ne všechna místa originálu byla čitelná.

Fallen warrior memorial in Machov

The idea to erect a monument in honour to fellow citizens who died in the 1st World War was probably born as soon as in 1919. The first proposal – to erect one shared monument in Machov for the whole of the Machov parish did not appeal to the other villages. The villages Bělý and Lhota erected their own memorials in 1921 and 1922. In 1925 a memorial in Machov was built in the centre of the village, between the church and the square, next to the freedom lime planted here back in 1919.

Pomnik poległych podczas I wojny światowej w Machowie

Najprawdopodobniej idea upamiętnienia pomnikiem współmieszkańców poległych w I wojnie światowej zrodziła się już w 1919 roku. Propozycja wybudowania jednego pomnika dla wszystkich miejscowości należących do parafii Machow, a to w Machowie, nie spotkała się ze zrozumieniem ani w Bělem ani w Lhotě. W tych miejscowościach postawiono pomniki już w 1921 i 1922 r.

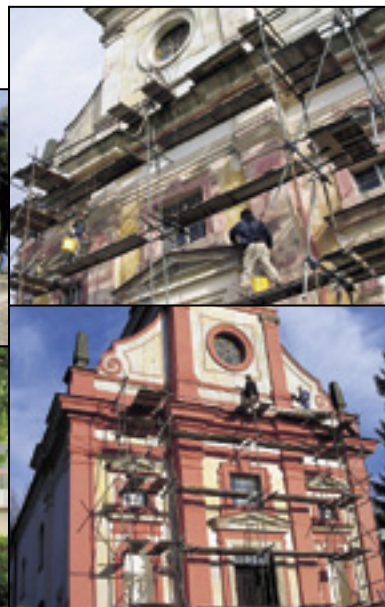
Miejsce do budowy pomnika w Machowie, którą rozpoczęto w 1925 roku, wybrano w centrum miejscowości między rynkiem i kościołem, gdzie już wcześniej 1 maja 1919 roku zasadzono Lipę Wolności.

Kostel sv. Václava v Machově

Kostel stojí na vyvýšeném místě za náměstím, čelním portálem směřuje k západu. Celý je ve stylu pozdně renesančním. Je jednodlný s trojboce uzavřeným presbytářem a sakristií na severní straně. Loď je zaklenuta valenou klenbou s výsečemi pro okna.

Na místě dnešního kostela sv. Václava stával již ve 14. století dřevěný kostelík. První písemná zmínka o kostelu se datuje roku 1369. Nejspíše byl však farní již před rokem 1354. První kostelík byl dřevěný, s dřevěnou zvonici opodál, postavenou kolem roku 1586. Tento kostelík byl roku 1670 stržen, protože byl již v dezolátním stavu. Na jeho místě byl postaven roku 1675 nový kostel z kamene a cihel, patrně přispěním Vavřínce Piccolominiho. Kostel byl v pozdně renesančním stylu a byl po svém vystavění neohozen až do roku 1720, kdy se mu dostalo omítky vně i uvnitř. Na místě staré dřevěné zvonice z roku 1586 byla roku 1685 postavena nová samostatná kamenná zvonice. V roce 1885, při bourání kamenné zvonice, byl nad jejím vchodem objeven základní kámen ze staré dřevěné zvonice zbořené v roce 1685. Tento kámen je nyní zazděn za varhanami. Nápis na něm hlásá: „LETHA PANIE MDLXXXVI, TOTO DIELO GEST DIELANO PRZI SWATEM GANIE ZA RYCH(TA) RZE MATIEGE KVLHANKA.“. Vedle nalezneme ještě základní kámen z novější zvonice: „LETHA PANIE 1685 WIEZZ TA KE CZTI A CHWALE S^o WACLAWA W MIES. MACHOW DNE 3 ZARZI WYSTAWENA“. V roce 1810 byla postavena věžička nad kněžištěm (na střeše po západní straně). Současná podoba kostela pochází z roku 1885, kdy byla samostatná zvonice zbourána a ke kostelu byla přistavěna dnešní hranolová věž. Fasádu v odstínech červené a bílé kostel dostal v roce 2008. U kostela stojí fara z roku 1786. V kostele se pravidelně konají bohoslužby a koncerty vážné hudby.

Oltáře v novorenesančním slohu pocházejí z roku 1899. Zhotovila je sochařská firma Petra Buška a synové v Sychrově. Hlavní oltář sv. Václava s oltářním obrazem namalovaným Vilémem Kandlerem ze Štěpánova u Kladna roku 1894 je se svatostánkem, který má otáčecí vnitřek. Vlevo je oltář sv. Benedikta, po straně sošky sv. Scholastiky a sv. Františky. Vpravo je oltář Bolestné Panny Marie, po straně sošky sv. Jana Evangelisty a sv. Josefa. Křtitelnice je pískovcová, rokoková, se soškou na vrchní desce. Křížová cesta je tvořena obrazy zdařile malovanými dle Führika. Byly zakoupeny od firmy Zambach a Müller ve Vídni. Jsou umístěny ve výklencích stěn kostela. Sochy v lodi kostela jsou sv. Václav, sv. Jan Nepomucký, sv. Ludmila a Panna Maria Růžencová. Pocházejí od firmy Josef Runggaldier v Gröden u Tyrolsku. Jsou umístěny na výstupcích po obou stranách lodi kostela.

Varhany

První zmínka o varhanách je až z roku 1833. V důsledku velkého sucha přestaly varhany fungovat, a proto byly roku 1850 zakoupeny nové varhany z rychnovských dílen od varhanáře Amanda Hanische za 811 zl. Při stavbě věže roku 1885 musely být kvůli změnám prostoru kůru přestavěny. Šlo zřejmě jen o přemístění měchů. Původní nástroj z roku 1850 měl vestavěný hrací stůl, to znamená, že varhaník seděl v jakémsi výklenku a hrál zády k presbytáři. Hrací stůl byl však v roce 1921 firmou Mölzer přestavěn na samostatné stojící. Při některé z oprav byl také nástroj dispozičně upraven (Gamba, Cello). Od roku 1921 se varhany dočkaly větší opravy až v srpnu roku 2007, kdy byly naladěny a vyčištěny varhanářskou dílnou Červenkových z Jakubovic u Lanškrouna.

Varhany jsou situovány uprostřed kůru čelem k presbytáři. Varhaník sedí u hracího stolu zády ke skříni. Dvoudílný měch se nachází za varhanami ve výklenku.

Prospektu varhan vévodí principálové píšťaly, ozdobené vyřezávanými pozlacenými motivy. Opticky je členěn na tři části rozdělené na C a Cis stranu. Varhany mají dva manuály (C–f3) a pedál (C–h), mechanickou trakturu a zásuvkovou vzdušnici s tónovými kancelami, která je rozpuštěná na C a Cis stranu. Nachází se zde mechanická pedálová spojka ovládaná šlapkou nad prahem pedálu. Registratura je ovládána pomocí manubrií. Páčkou pod hracím stolem se ovládá kalkantník – zvoneček na kalkanta (člověka, který šlapal měchy).

Historie zvonů

Písemné zmínky o prvních machovských zvonech nemáme, a tedy nevíme, kdy a kým byly odlity a zavěšeny. První zpráva o přestavbě zvonice v roce 1586 svědčí o tom, že když zde stála zvonice, musela být osazena i zvony. V roce 1685 byla tato původní zvonice zvýšena a roku 1821 do ní převěšeny dva zvony. V roce 1885 při přestavbě kostela sv. Václava byl zakoupen u firmy Hilzer z Wiener Neustadtu (Viedeňské Nové Město) velký zvon a zavěšen do nové věže kostela. Jeho přesnou váhu neznáme, menší zvon vážil 258 kg. Zasvěcen byl nejspíše sv. Václavovi. Tehdy již byl menší zvon puklý, ale zvonilo se s ním klekání a na mši svaté. Dne 24. 4. 1895 při kanonické biskupské vizitaci a biřmování, kdy se zvonilo téměř celý den, pukl docela a už se s ním nemohlo zvonit. Byl tedy sundán a odvezen firmě Hilzer k přelití. Nový zvon byl přivezen do Machova 30. 7. 1895 a vážil 288 kg, tedy o 30 kg více než předcházející prasklý.

V době I. světové války však docházelo k rekvírování zvonů v celém mocnářství. Tak došlo i na Machov. Dne 15. 11. 1916 odpoledne zazněly zvony zdejšího chrámu Páně naposledy. Pak byly sejmuty a odevzdány k roztavení pro válečné účely. Na příštích 8 let zvonice kostela osiřela. V roce 1920 došlo k záboru kostela sv. Václava nově utvořenou církví československou a vliv katolíků na dění v obci téměř ustal. Po navrácení kostela a fary římskokatolické církvi se v listopadu 1924 konala ustavující schůze farní rady katolíků a tam se rozhodl Josef Bittner, chalupník z Machova čp. 42, že daruje zvon do sanktusové věžičky kostela. Zvon o váze 68 kg, průměru 49,5 cm a ladění „a“ byl dodán koncem prosince 1924 a poslední adventní neděle byl od P. Víta Rýdla OSB posvěcen na jméno Svatá Anna. Zvon byl prozatím zavěšen do velké věže a farníci spolu

s farářem začali podnikat kroky k pořízení nových velkých zvonů, na které se uspořádala sbírka ve všech příslušných vesnicích. Dne 2. 8. 1925 byly zvony vysvěcené na jména Svatý Václav, Nejblahoslavenější Panna Maria a Nejsvětější Srdce Páně. Hned po svěcení bylo započato s vytažením zvonů na věž. Dřevěná kladka ale při vytahování největšího zvonu Svatý Václav praskla, zvon, který byl již téměř nahoře, musel být zase spuštěn a zapůjčenou kladkou znovu vytažen. Po šestnácté hodině byly zvony vytaženy a namontovány tak, že při odjezdu světitele jimi již mohlo být zvoněno. Jejich zvuk se všeobecně líbil. Tak praví kronikář a vzpomínají i pamětníci. Tři zvony v perfektním souzvuku neměla a dosud nemá ani Police nad Metují, takže machovští patrioti mohli být spokojeni a právem hrdí na tento čin.

Největší zvon Svatý Václav měl průměr 97 cm a vážil 502 kg a nesl nápis „Sv. Václave, nedej zahynouti nám i budoucím“, ladění „a“. Prostřední zvon Nejblahoslavenější Panna Maria měl průměr 81 cm a vážil 307 kg a měl nápis „Sv. Maria, oroduj za nás“, ladění „a“. Nejmenší zvon Nejsvětější Srdce Páně měl průměr 71 cm, vážil 212 kg a nesl nápis „Nejsvětější Srdce Pána Ježíše, smiluj se nad námi“, ladění „cis“. Byl tedy stále ještě o 60 kg těžší než současný, který byl pořízen v roce 1991. Všechny měly ještě reliéfní obraz a nápis: „Pořídila farní rada katolíků L. P. 1925“.

Bohužel radost z dobré věci opět nevydržela dlouho. V II. světové válce byly zvony opět rekvírovány. Pouze některé, zvláště historicky cenné, bylo možno zachránit. Dne 6. 3. 1942 přišlo oznámení z okresního úřadu v Náchodě, že zvon Svatý Ignác (umíráček) z roku 1762 utlitý neznámým zvonařem je od odevzdání prozatím osvobozen. Nyní visí ve zvonici kostela, neboť je prasklý. Zdobí ho reliéf sv. Ignáce s písmeny I G S a má největší průměr 47 cm a celkovou výšku 37 cm. Jeho hmotnost je 85 kg. Jde tedy o nejstarší dochovaný zvon v Machově. Dne 18. a 19. 3. 1942 byly podle obecní kroniky z věže sejmuty čtyři zvony a odevzdány k válečnému zpracování.

Po listopadových událostech roku 1989 bylo možno zase pomýšlet na obnovu zvonů. V neděli 20. 10. 1991 byl vysvěcen zvon Svatý Václav o váze 152 kg a ladění „f“. Pochází ze zvonařské dílny Tomášková-Dytrychová z Brodku u Přerova. V současné době ve věži visí ještě zvon, na kterém se odbíjí čas odměřovaný věžními hodinami. Má průměr 39 cm a výšku 30 cm, váží odhadem do 50 kg. Je laděný do tónu „d“. Větší zvon, Svatý Václav, byl v roce 2000 vybaven elektrickým vyzváněním firmou Elektrosvon Olomouc – v pondělí 30. 10. 2000 bylo poslední ruční zvonění. Původně zvon visel nad schodištěm a hodiny odbíjely na něj. Zvonění zvonu Svatý Václav můžete slyšet každý den v poledne a večer v 19 hodin, ve všední dny ještě také v 7 hodin ráno.

Více informací o kostelu sv. Václava a aktuality z života farnosti můžete najít na webových stránkách www.machov-kostel.wz.cz

The church of Saint Wenceslas in Machov

The first written mention of a small wooden church situated in the place of the church of St. Wenceslas is dated back to the 14th century. A separate wooden belfry was built next to it in the 16th century. The church was pulled down in 1670 because of its ramshackle state and a new church was erected here, supposedly with the contribution of Vavřinec (Laurence) Piccolomini, Earl of Náchod. The construction of this late Renaissance version was finished in 1675. Few years later the wooden belfry was demolished and replaced with a new stone one.

In 1885 the belfry was torn down again and the new prismatic tower as we see it today was built. Divine services are regularly held here on Sundays.

Kościół św. Wacława w Machowie

Już w XIV wieku na miejscu dzisiejszego kościoła św. Wacława stał drewniany kościółek. Pierwsza pisemna wzmianka o nim pochodzi z 1369 roku. W XVI wieku opodal niego była wybudowana wolno stojąca drewniana dzwonnica. W 1670 roku kościółek z powodu awaryjnego stanu zburzono i wybudowano nowy, prawdopodobnie finansowany przez Wawrzyńca Piccolominiho, pana nachodzich włości. Budowa kościoła w późnorenansowym stylu była ukończona w 1675 roku. Parę lat później drewnianą dzwonnice zastąpiono nową kamienną, również wolno stojącą. Współczesny wygląd kościoła pochodzi z 1885 roku, kiedy dzwonnice zburzono i do kościoła przystawiono dzisiejszą kwadratową wieżę. W kościele jest regularnie odprawiana msza św.

Husův sbor Církve československé husitské

Z historie církve

Vznik Církve československé je spjat s bouřlivým náboženským hnutím po vzniku Československé republiky v říjnu 1918. Na jaře 1919 se v rámci Jednoty katolických kněží zformovalo radikálně orientované křídlo (mezi nimi byl i známý a oblíbený spisovatel, chodský kněz Jindřich Šimon Baar (1869–1925). V září vznikl Klub reformního duchovenstva. O Vánocích 1919 se již v mnoha katolických kostelích sloužily mše v českém jazyce, a to i přes zákaz tehdejší církevní hierarchie. K zásadnímu rozhodnutí došlo 8. 1. 1920 v Národním domě na Smíchově – vznikla samostatná církev. Tento odvážný krok oznámil Karel Farský široké veřejnosti při mši 11. 1. 1920 v chrámu sv. Mikuláše na Staroměstském náměstí v Praze.

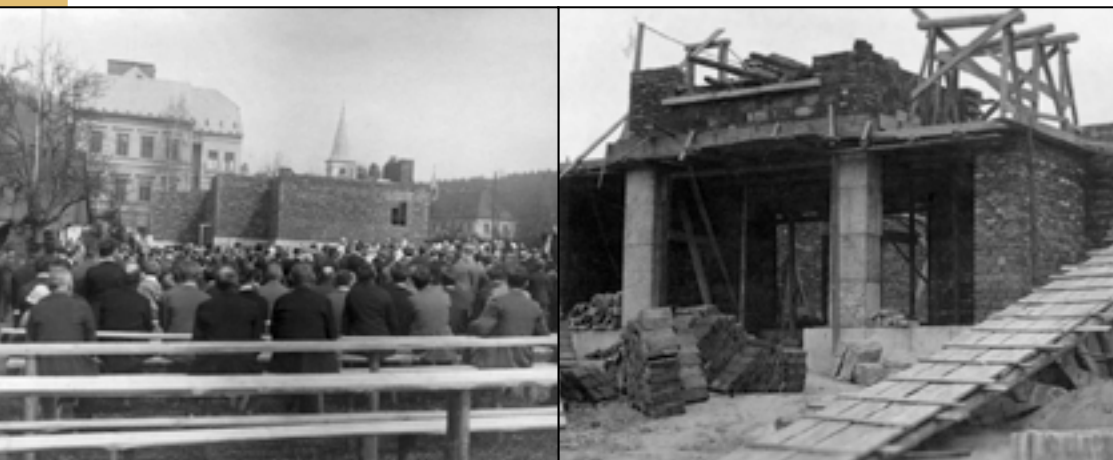
Zakladatelem a prvním patriarchou ČČS byl rodák ze Škodějova, učitel náboženství na plzeňské reálce – ThDr. Karel Farský (1880–1927). Při sčítání lidu roku 1921 se k nové církvi přihlásilo již 525 000 členů. Šestý řádný sněm církve, který se konal 16.–17. října 1921, přidal k názvu Církve československé přívlastek „husitská“.

Z historie náboženské obce a Husova sboru v Machově

Již na jaře roku 1920 se k nové církvi počali hlásit lidé na Kladském pomezí. V Machově působil pater Jindřich Hulínský (vysvěcen 8. 7. 1917 v katedrále sv. Víta v Praze), který byl zastáncem reformních snah. Na schůzi v dubnu 1920 pronesl kriticky zaměřenou řeč, v níž se měl zastat i Mistra Jana Husa. Broumovský opat chtěl pátera Hulínského z Machova odvolat. Ten se prohlásil za duchovního Církve československé a úzce spolupracoval s přípravným výborem. Jeho rozhodnutí bylo silným impulsem pro ostatní farníky. K nové církvi se v Machově a okolí (Machovská Lhota, Bělý, Nizká Srbská) přihlásilo bezmála 85% obyvatel.

Problémů se však vyskytlo velmi mnoho, a proto pomoci a poradit přijel 29. června 1920 první patriarcha Dr. Karel Farský. Situace v obci byla velice bouřlivá. Největší spor se vedl o kostel a faru. Na čas byl kostel římskokatolické církve obsazen. Potom bylo 7 členů přípravného výboru ČČS odsouzeno na 3–4 týdny do vězení. Ministr spravedlnosti dal návrh na amnestii odsouzených za zabránění kostela a fary. K amnestování nedošlo, a tak odsouzení museli nastoupit do vězení. Sedmého ledna 1924 doprovodil průvod odsouzené do policejního vězení. Před budovou vězení promluvil broumovský farář Volf. Po úředním rozhodnutí musela ČČS vrátit veškerý majetek římskokatolické církvi.

V září 1924 schválily státní orgány zřízení samostatné náboženské obce ČČS v Machově. Byla zvolena první rada starších a 23. července 1927 přišel do Machova novokněz Bohumil Dlatla, který sloužil provizorní bohoslužby na náměstí nebo v přízemí školy. Bylo jasné, že takový stav je neudržitelný. Jedenáctého listopadu 1927 se náboženská obec rozhodla pro stavbu vlastního sboru. Byl vybrán a zakoupen pozemek v rohu náměstí o výměře 18 x 50 m za 7 482,50 Kč. Konstruktivistická stavba byla provedena podle návrhu arch. Jana Eckerta z Hronova. Náklady činily 187 000 Kč, přestože mnoho práce vykonali dobrovolníci. Dům společné modlitby a víry byl slavnostně otevřen 1. září 1929.

V říjnu 1930 zakoupila farnost za 5 000 Kč starší varhany z kaple v Kutné Hoře. Stavitelem varhan byl Karel Eisenhut. Za finanční podpory Královéhradeckého kraje prošly varhany v roce 2008 kompletní rekonstrukcí.

Husův sbor byl stavebně upravován i v průběhu 2. světové války. Vzhled stavby se radikálně změnil. Balkóny, které byly z čelního pohledu po obou stranách nad vchodem, byly zazděny až po střechu. V roce 1967 byla na západní straně zazděna dvě velká okna. Na konci 20. století se uskutečnila oprava fasády a střechy, dřevěnou podlahu nahradila dlažba a celý sbor byl vymalován.

V současné době slouží Husův sbor nejen k církevním obřadům, ale i ke kulturnímu využití široké veřejnosti. Konají se zde např. školní besídky, výstavy, koncerty, hudební vystoupení.

The Czechoslovak Hussite Church

The foundation of the Czechoslovak Hussite Church (CSHC) is a result of radical religious movement that broke out after the establishment of the Czechoslovak Republic in October 1918. The original idea of the reformers was to promote modernist reforms in the Roman Catholic Church, such as use of the vernacular in the liturgy and the adoption of voluntary rather than compulsory clerical celibacy. The CSHC was officially established on January 8, 1920 by Karel Farský who became its first Patriarch. In the census of 1921 523,232 people claimed to be adherents of this church. Also in Machov and its neighbouring villages Machovská Lhota and Nizká Srbská around 85 per cent of inhabitants claimed to be adherents of this church. There were many burning issues though, the worst being the dispute between the Catholic church and the CSHC adherents over the ownership of the Catholic church and vicarage buildings. The Catholic church was occupied for several days by the Hussites. But they were put to prison and the church was returned to the Catholics. The official CSHC congregation in Machov was established in September 1924. Divine services were temporarily celebrated in front of the school building or on the school's ground floor until in September 1929 the new constructivist church after the project of the architect Jan Eckert from Hronov was opened. Today, the church also acts as a cultural centre (art exhibitions, concerts, etc.).

Zbór husycki Kościoła Czechosłowackiego Husyckiego

Powstanie Kościoła Czechosłowackiego Husyckiego (CČS) jest ściśle związane z ruchem religijnym powstałym w październiku 1918 roku tuż po uzyskaniu niepodległości przez Czechosłowację. W czasie świąt Bożego Narodzenia w 1919 roku w licznych kościołach katolickich odprawiano msze św. w języku czeskim. O powstaniu samodzielnego Kościoła podjęto ostateczną decyzję 8. 1. 1920 roku w Domu Narodowym na Smíchově w Pradze. Ten odważny krok ogłosił do publicznej wiadomości Karel Farský w czasie mszy św. 11. 1. 1920 roku w kościele św. Mikołaja na Rynku Staromiejskim w Pradze. W czasie spisu ludności w 1921 roku za nowym Kościołem opowiedziało się już 525 000 członków.

W Machowie i okolicy (Machovská Lhota, Bělý, Nizká Srbská) na wiosnę 1920 roku należało już do niego prawie 85% mieszkańców. Z powodu wielu problemów 29. czerwca 1920 roku przyjechał tu pierwszy patriarcha dr. Karel Farský. Atmosfera w miejscowości była bardzo napięta. Potrzeba było przede wszystkim rozwiązać spór o kościół i plebanię. Na pewien czas był przejęty kościół katolicki. Ale po decyzji sądowej musiała CČS zwrócić cały majątek Kościołowi katolickiemu a 7 członków Rady Organizacyjnej CČS było skazanych na 3–4 tygodnie więzienia. We wrześniu 1924 roku była przez państwo uznana samodzielną wspólnotą religijną CČS w Machowie. Nabożeństwa początkowo były odprawiane na rynku albo na parterze szkoły. 1 września 1929 roku została uroczystie otwarta konstruktywistyczna budowa nowego kościoła, którą projektował arch. Jan Eckert z Hronowa. W dniu dzisiejszym husycki zbór służy nie tylko obrzędowi religijnemu, ale i różnym akcjom kulturalnym (np. przedstawienia szkolne, wystawy, koncerty).

Borský klub lyžařů Machov

Lyžování v Machově má velkou tradici. Jeho vzniku dala předpoklady sama krásná příroda, sněhové podmínky a v neposlední řadě také skutečnost, že do machovské školy chodily děti z Končin, Závrch, Bělého i Lhoty a v zimě byly lyže nezbytné. Byla to dřevěná prkénka s páskem kůže přes špičku boty. Jak se ale vyvíjely lyže, tak se také vyvíjelo vázání od systémů provázkových po kování zvané šlapacky a poté řemínkové vázání.

O lyžování před první světovou válkou se příliš neví, protože pamětníci nežijí a dokumentů se mnoho nedochovalo. Je ale jisté, že v zimě 1907 se několik nadšenců prohnělo na ski v machovském sněhu a k nim se potom přidali mladší financové, kteří začali lyže používat k výkonu své služby. Tito nadšenci z roku 1907 dali základ machovskému lyžování a zapsali do sněhu i kronik tento historický mezník.

V Machově vzniká Sokol 20. května 1908. Když se v roce 1907 likvidovala rozsáhlá čítárna a knihovna vzdělávacího spolku „Havlíček“, jehož zakladatelem byl spolu s několika dalšími mladšími učiteli a mladšími pokrokově smýšlejícími lidmi v Nizké Srbské i Jaroslav Petr, přijal vše odbor Tělovýchovné jednoty Sokol, který se v Machově ustavil. Jeho členem byl opět i řídící učitel Jaroslav Petr. V letech 1927–30 se při Sokolu v Machově tvořila skupina nadšenců, která podnikala pravidelné výlety na lyžích po okolí. První machovské závody v běhu se pořádaly v roce 1934 a ve skoku v roce 1937 na Hůrce.

Za druhé světové války se lyžování značně rozmáhá. Tenkrát již velká část mládeže měla lyže Oldřichovky. Vyráběl je machovský kolář Oldřich Plný a jeho syn Břetislav Plný, kteří se jejich výrobě a také jejich vývoji hodně věnovali. Vyráběli běžky a sjezdovky a zároveň výborné sánky, které používala většina dětí v okolí. Po velkém naléhání skokanů Miloše Dostála a Standy Jirásky začínají u Plných i s výrobou skokanských lyží.

Historický zlom nastává v roce 1947, kdy se z vojenské služby vrací Vladislav Doležal a Jiří Volavka a z jejich iniciativy se ustavuje lyžařský odbor Sokola Machov. Ustavující schůze nového oddílu proběhla 20. prosince 1947 v hostinci U Těrů. Založení oddílu mělo veliký ohlas u tehdejší mládeže, a tak měl oddíl širokou základnu začínajících závodníků a funkcionářů, protože se do oddílu hlásí nejen machovští zájemci, ale i řada závodníků a funkcionářů z Police. Oddíl neměl prostředky na zakoupení výstroje, a proto bylo na každém, co si sehnal. Oblečení tehdejších lyžařů byly pumpky – kalhoty pod kolena podkasané, pletené svetry, plátěné bundy a boty, většinou bagančata.

První velké závody, kterých se členové nového oddílu zúčastnili, byly Zimní sletové hry ve Vysokých Tatrách v únoru 1948. Machov reprezentují ve sjezdu Vladislav Doležal, Vašíček Těr, Stanislav Jirásek a Jaroslav Novák. V létě 1948 si nadšenci – skokani postavili na Hůrce dřevěnou nájezdovou věž i dřevěný můstek. Věž byla 6 metrů vysoká.

Velkým příznivcem skoků na lyžích a trenérem skokanů byl Antonín Kubeček, který předával své zkušenosti všem zájemcům o skoky – a nebylo jich málo! V té době je v Machově početné družstvo skokanů. V tomto roce se pořádá první ročník závodu o Putovní štít Machova, který vyhrává Āda Vondráček, druhý je domácí Josef Vít.

Na tomto místě je také potřeba připomenout, že ideály lyžařů vzaly za své přípisem Okresního akčního výboru Národní fronty v Broumově č.j. 1257/48-4 ze dne 6. 10. 1948, kdy byli násilně vyloučeni z řad TJ Sokol Machov pro politickou činnost neslučitelnou s nastupujícím komunistickým režimem tito členové: textilák Antonín König, Václav Mrnka, Oldřich Kubeček, Josef Hubka, Josef Matouš, učitel Josef Křelina, ing. František Hronek, řezník Jaroslav Plný, Josef Vít starší, hospodář Jindřich Petera a Jindřich Hubka. Přesto lyžování zůstali věrní. Rehabilitace se ale bohužel nikdy nedočkali.

V roce 1948 vzniká návrh velkého můstku, který provedl arch. Karel Jarolímek ze Dvora Králové. Vladislav Plný, zámečnický, sehnal konstrukci z mostů UNRA. Začala stavba můstku v kraji ojedinělá a nevidaná. Obětavost členů byla obdivuhodná. Stavba můstku byla tehdy stavbou Machova a je trvalým památkem pionýrské doby machovské lyžařiny. Na můstku bylo odpracováno přes 7000 brigádnických hodin.

Mezi našimi běžci vyniká Přemysl Adam a sdruženář Standa Jirásek, výtečná běžkyně Lída Plná-Ducháčová a mezi další generací skokanů Norbert Winter, Ruda Ducháč a další.

Pronikavé výsledky přinesla nová generace závodníků. Po roce 1969 jsou Miloš Hubka a Milan Doležal několikrát na stupních vítězů v závodech sdruženém a poté se stávají členy Dukly Liberec a reprezentace ČSSR.

V roce 1982 na přeboru ČSSR běží Lukáš Čepelka vyhrává závod na 3 km i na 2 km. Dále se stává vítězem Českého poháru žactva pro rok 1982. V roce 1986 získává Lukáš Čepelka v mladších dorostencích dvakrát zlato v běhu na lyžích jednotlivců a bronz ve štafetě. Je to největší úspěch machovského běžeckého lyžování.

Celá dlouhá léta je v čele oddílu Vladislav Doležal a pod jeho vedením je oddíl naplno činným nejen po stránce závodní, ale i funkcionářské. V roce 1981 se vrací z vojny Standa Jirásek ml. a začíná s Vládou Doležalem uskutečňovat další sen – umělé hmoty na můstky. Z Frenštátu pod Radhoštěm se podařilo sehnat starší hmotu. Pro zbytek hmoty se jede do Vratislavic a na Zvičinu. Gumové transportní pásy jako podklad pod hmotu shání Tonda Kulich v OKD Ostrava. Aby nebyl můstek K 34 metrů tak osamocen, přibývá po dvou letech menší, K 19 metrů. Vše vzniká za ohromného úsilí většiny členů oddílu. Zpravidla pracovalo o sobotách a nedělích i dvacet lidí.

Vše vrcholí v roce 1986, kdy se nejdříve v zimě pořádá KP Východočeského kraje, který vyhrává Milan Kučera, později olympionik, a potom 20.–21. 9. 1986 se uskutečňují první závody v Machově na PVC. Závod dostává jméno Borský pohár a filmuje ho Česká televize. Začíná další éra sdruženářů v Machově. Trenéři Milan Doležal a Miloš Hubka mají více než deset žáků.

Sbor rozhodčích také nezahálí. Jirka Ducháč konstruuje semafor na velký a malý můstek a elektrickou akustickou signalizaci můstku. Dále připravil počítačový start Gundersenovou metodou. Ing. Vladislav Plný zase vymyslel zpracování výsledků skoků, takzvaný hlavotron, který je podstatně rychlejší než v té době fungující počítačové systémy. Téměř současně vzniká Machovská magistrála – zimní trať od Závrch přes Bor až na Slavný, kupujeme rolnu Lavina 1100 a budujeme vlek na Hůrce a ubytovnu Kukulda. Vše organizuje a zajišťuje Antonín Kulich.

V roce 1984 zaznamenává náš oddíl největší úspěch klubových týmů, když se v závodech po hřebenech Krkonoš na 70 km umísťuje z více než šesti set družstev na 4. místě. V roce 1995 si Tomáš Plný ze závodů Mistrovství ČR z Lomnice nad Popelkou veze stříbro za kombinaci a bronz ze skoku. O rok později Tomáš přestupuje do Dukly Liberec a v roce 1997 se umísťuje na Světovém poháru na můstku K 120 metrů na 18. místě.

V roce 1999 vzniká na Hůrce nový můstek s umělou hmotou na 6 a 13 metrů. Celý nájezd se musel ručně vykopat do opuky do hloubky 1,5 metru a o tři roky později jsme na velké Hůrce vybagrovali další můstek K 12 a K 7 jen pro zimní provoz.

27. 9. 2003 se jede v Harrachově Mistrovství ČR v letní kombinaci a Standa Jirásek nejml. získává stříbrnou medaili v juniorech do 20 let. Nominuje se i na Světový pohár série A, kde se umístil na 35. místě. Na universiádě 2002 v Innsbrucku a 2004 v Turíně se umísťuje na 6. místě v družstvech a v jednotlivcích v první dvacítkě. Na můstku K 120 m v Oberhofu ustanovuje klubový rekord 123 m.

Klub každoročně pořádá několik závodů v běhu i skoku a každou zimu upravuje tratě pro širokou veřejnost v délce 1, 2, 3, 5, 7 a 10 km a trasu přes Bor. K tomu slouží rolba Lavina a čtyřkolka Polaris, získaná z dotací fondů EU.

Skokanský areál na Hůrce tvoří můstky s umělou hmotou K 6, K 12, K 19 a K 34 metrů pro letní provoz a můstky K 7 a K 12 jen pro zimní provoz. Můstek K 64 již dosloužil.

The Bor Skiing Club in Machov

Skiing has got a very long tradition in Machov. There were many premises for skiing club establishment such as beautiful scenery, great snow conditions and at last but not least the very many children commuting to the local school from surrounding villages while in winter skis were a convenient means of transport. At the beginning skis were just a pair of wooden boards with leather strings bended over the boots. Later the skis as well as the binding system improved, gradually from the string system to forging and then strap binding.

Very little is known about skiing before the 1st World War as all the witnesses have died and not many documents have been preserved. But odds are that in the winter 1907 there were several ski enthusiasts skiing around Machov. Soon young policemen joined them and used skis on duty. In 1907 these skiing enthusiasts stand at the beginning of the skiing tradition in Machov.

Borski Klub Narciarski w Machowie

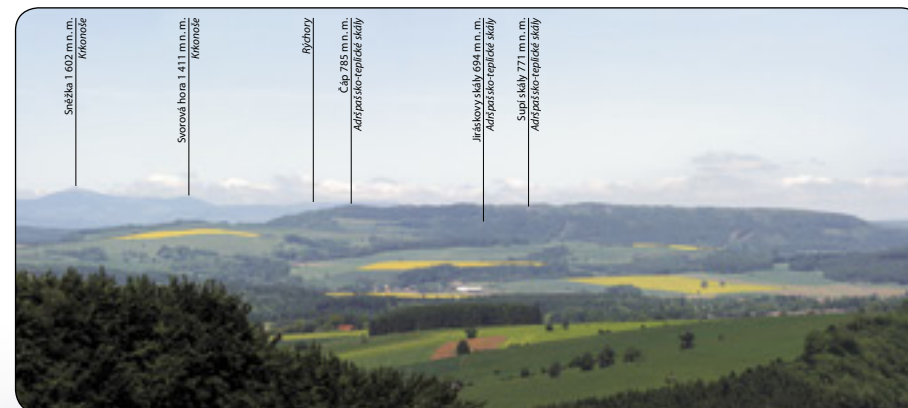
Sporty narciarskie mają w Machowie długą tradycję. Do ich uprawiania skłania piękna przyroda, ilość śniegu i to, że do szkoły w Machowie uczęszczały dzieci z okolicznych wiosek (Končin, Závrch, Bělého i Lhoty), dla których narty w zimie były codzienną koniecznością. Początkowo były to drewniane deski ze skórzanymi paskami mocującymi przód butów. W miarę rozwoju nart zmieniały się także wiązania narciarskie. Ze systemu pasków po wiązania z okuciami nazywanymi „ślapačky“, a następnie wiązania rzemienne.

Niewiele wiemy o sportach narciarskich przed I wojną światową, ponieważ brak świadków z tego okresu i nie posiadamy zbyt wiele dokumentów. Jedno jest pewne, że w zimie 1907 roku paru miłośników białego szaleństwa ścigało się po śniegu w Machowie. Do nich przyłączyli się młodzi przygraniczni celnicy, którzy wykorzystywali narty w swojej służbie. Miłośnicy nart z 1907 roku, którzy wpisali się do kronik, przyczynili się do powstania miejscowej narciarskiej tradycji.

Panoramatický pohled

Výhled od zastavení č. 7 „U Jeřábu“ do širokého okolí (Krkonoše, Adršpašsko–teplické skály, Broumovské stěny, Kamenné hory, Javoří hory) i na nejbližší obce (Petrovice, Česká Metuje, Bezděkov, Police nad Metují).

Luční hora 1 555 m n. m.

Krkonoše

Studniční hora 1 554 m n. m.

Krkonoše

Sněžka 1 602 m n. m.

Krkonoše

Svorová hora 1 411 m n. m.

Krkonoše

Rýchory

Čáp 785 m n. m.

Adršpaško-teplické skály

Jiráskovy skály 694 m n. m.

Adršpaško-teplické skály

Supí skály 771 m n. m.

Adršpaško-teplické skály

Ždár nad Metují

Ostaš 700 m n. m.

Police nad Metují

Pěkovské Končiny

Na Kostele 690 m n. m.

Góry Kamienne

Machovský Šefel 590 m n. m.

Hvězda 674 m n. m.

Broumovské stěny

Wlostowa 901 m n. m.

Góry Kamienne

Kovářova rokle

Broumovské stěny

Supí hnízdo 702 m n. m.

Broumovské stěny

Písková rokle

Broumovské stěny

Waligóra 936 m n. m.

Góry Kamienne

Ruprechtický Špičák 880 m n. m.

Javoří hory

Jeleniec 902 m n. m.

Góry Kamienne

Široký vrch

Javoří hory

Jedlový vrch 734 m n. m.

Javoří hory

Janovický

Tkalcovský stezník

Vítejte! Nacházíte se na Tkalcovském stezníku. Chceme Vás zde seznámit se životem obyvatel v minulosti, se zajímavými místy v okolí a také s tím, jak okolní pozoruhodná krajina ovlivnila umělce, že ji ve svých dílech nezapomenutelně zachytili. Nabízíme i ukázkou místního nářečí a zpracování jedné z pověstí. Neklademe si za cíl uvést všechny autory, neboť jejich počet je příliš velký, ať se jedná o literáty, etnografy a výtvarné umělce.

Máte-li zájem navštívit skalní bludiště Bědne Skály (Bor, lidově dříve také Wiłcze Doly, Divoké doury), stačí odbočit a vydat se vzhůru po žluté turistické značce. Skalní bludiště pro veřejnost objevil, zpřístupnil a od roku 1850 v něm provázel Daniel Ducháč, hostinský z blízké Bukoviny.

Na konci školního roku (27. 7. 1895) navštívili žáci 1. a 2. třídy machovské školy na svém školním výletě „Bor a jeho znamenité skály a sluje.“ Kromě tří členů učitelského sboru a katechety P. Sigismunda Boušky se výletu zúčastnil i Jaroslav Petr, „pomenší, trochu nasylený blondýn, s vlasy na ježka sčesanými, s plavou štětkou a natočeným knírem, skřípce na černé šňůrce u vesty, 33letý dosud mládenec“.

Výletníci se zapsali do pamětní knihy turistů v hostinci Daniela Ducháče na Bukovině. Zápis obsahoval i verše, ve kterých Jaroslav Petr, „zapomněl, že před chvílí velebil znamenité skály a sluje a zhanobil průšácký výrobek slánského pivovaru“.

- **BĚDNE SKÁLY** (asi 860 m n. m.) jsou skalní labyrint na vrcholku Boru. Na rozloze 5 ha se tísní nepříliš vysoké pískovcové skály a balvany. Během věků je v jejich spodní části podemlela voda a vytvořila v nich nízké průchody, pukliny a skalní sluje s rozmanitě tvarovanými útvary. Pohled na českou i polskou stranu nabízí několik vyhlídek. Vstup do skal se nachází na území Polska.

- **BOR** (polsky Skalniak) rozděluje česko–polská hranice. Jedná se o stolovou horu s nejvyšším vrcholem (Skalniak 915 m n. m.). Jeho větší část včetně skalního bludiště leží na polském území.

- **BUKOWINA KŁODZKA** (asi 700 m n. m., česky Bukovina) je osada na náhorní planině na západním svahu Boru. Poskytuje překrásné výhledy na Krkonoše, Hronovsko a Policko. V minulosti sem odcházeli evangeličtí emigranti z Čech. Nyní je zde v bývalém misijním domě dětská léčebna.

- **PSTRAŽNA** – pohraniční horská obec, těsně sousedí s Machovskými Končinami. V 15. století byla známa jako Pstružný, později Stroužný. Velmi trpěla v 17. a 18. století v dobách náboženského pronásledování. Domov zde našlo mnoho evangelických emigrantů z Čech, kteří si založili modlitebnu, později vystavěli kostel a do roku 1866 měli i českou školu.

- **SYPACÍ SKÁLA** již neexistuje. Byl to nápadný, značně rozměrný pískovcový útvar ve tvaru obrácené boty. Nacházela se při západním vstupu do skalního bludiště a byla jistou turistickou atrakcí. V noci z 11. na 12. května 1921 se kolem třetí hodiny ránní na silné rachoty zřítla a balvany z ní se dosud nacházejí na úbočí Boru.

Způsob obživy v minulosti

Ve zdejších kraji patřilo RUČNÍ TKALCOVSTVÍ k významnému zdroji obživy chudých lidí. Doplnovalo ho drobné zemědělství, kamenictví a další řemesla. Do konce 18. století se zde ponejvíce zpracovával len, ale v 1. pol. 19. století se začala šířit bavlna. Její tovární zpracování postupně vytlačilo tkalcovství v domácnostech.

Výdělky tkalců nebyly velké a při práci museli pomáhat členové rodiny včetně dětí. Tkaly se zejména ručníky, utěrky a prostěradla. Často chodili tkalci pro přízi a s hotovým dílem velmi daleko k vydávacům neboli faktorům, kteří jim také vypláceli mzdu. Památkou na jejich cesty je tzv. Tkalcovský stezník. Ten vedl po úbočí Boru.

PAŠERÁCTVÍ kvetlo v příhraničních oblastech s Pruskem. Věnovali se mu jednotlivci anebo celé skupiny pašeráků. Přes hranice přenášeli zboží, které bylo v sousední zemi levnější. Šlo zejména o potraviny, jako byla káva, koření, čokoláda, kakao nebo výrobky z ryb, ale mohlo to být třeba i sukně, doutníky či tabák.

Pašeráci měli proti sobě pohraniční finanční stráž (finance), kterou se snažili jakýmkoliv způsobem obelstít. Nejčastěji posílali napřed jednoho člověka s rancem sena nebo hadrů a ten měl upoutat pozornost stráže. Ostatní přešli se svým nákladem jinde. Úkryt v chalupách jim poskytovali lidé na naší i pruské straně. Pro zajímavost můžeme uvést, že po založení hasičského sboru v Machovské Lhotě v roce 1884 se hasiči vypravili do Pruska, aby tam nakoupili mnohem levnější sukně na uniformy. Při zpáteční cestě byli zadrženi finanční stráží a sukně jim bylo zabaveno. Aby nepřišli domů s prázdnou a aby neměli ostudu, raději zaplatili vysokou pokutu. Látku pak dostali zpět, ale byla několikanásobně dražší.

Náš kraj v dílech umělců

- **Božena NĚMCOVÁ** (1820?–1862) se v Babičce zmiňuje o oblasti Kladska a o česko–kladském pomezí, když píše o babiččině životní pouti anebo o Sibiřině prorocství (kap. VII a IX). „Babička ale dávala se ráda přes protější zlíšskou stráň, přes vesnice, obory, háje, rybníky a lesy k Novému Městu, k Opočnu až k Dobrušce... A když zraky obrátila k východu, tu ležel před ní krásný polovének Krkonošských hor, od dlouhého hřbetu Hejšoviny až k vrcholu do oblak čňející Sněžky pokryté sněhem. Babička ukazující přes Hejšovinu, říkala dětem: Tam znám každou stezku, tam v těch horách leží Kladsko, kde se vaše matka narodila, tam jsou Vamberice a Varta, tam v těch krajinách strávila jsem několik šťastných let“.

- **Alois JIRÁSEK** (1851–1930) čerpal náměty pro svá díla rovněž na Náchodsku, Policku a Hronovsku. Mnohé se dozvěděl ze zápisů polického kronikáře Josefa Brandejse. Díla: **Skaláci** (první Jiráskův román, 1875). Jedná se o historický obraz selského povstání v roce 1775. **Povídky z hor** (1878) velmi realisticky vyprávějí o životě zdejších lidí. **U nás** (1896–1903) je románová kronika, která zachycuje národní obrození v Jiráskově rodném kraji. O Jiráskově návštěvě Dobrušova dne 25. 7. 1927 jeden ze společníků napsal: „... jmenoval Bor a Hejšovinu, vzpomněl vděčně na starého průvodce Daniela Ducháče z Bukoviny a na starého šenkýře Flouska, rukou ukázal, kde je asi Stroužný a kde Pasterkov“.

- **Josef ČAPEK** (1887–1945) a **Karel ČAPEK** (1890–1938) se ve společné knize Krakonošova zahrada vyznávají, jak milují „onen kraj, ono do tvrdé země zaryté údolí Úpy, kolem něhož se rýsují veliké, svaté, pohádkové obrysy: Sněžka, Koží hřbet, Brendy, Žaltman, Hejšovina...“

- **Karel ČAPEK** umístil ve Velké doškové pohádce (Devatero pohádek Karla Čapka) na Hejšovinu do jeskyně kouzelníka Magiáše. Hejšovina je nejvyšší vrch Stolových hor (919 m n. m.), nachází se na polském území a je pozoruhodná svým rozsáhlým skalním bludištěm i četnými vyhlídkami.

- **Antonín KRČÍČKA–POLICKÝ** (1880–1952) byl významný regionální vlastivědný pracovník, propagátor zdejšího kraje, sběratel a upravovatel místních pověstí. Z jeho prací: **Z královského hvozdu** (1920), **Báje a pověsti z kraje Jiráskova** (1925), **Hora Ostaš v pověstech a bájích** (1928)

Právě podle jeho předlohy byla upravena pověst Zkamenělá princezna na Boru.

- **Josef Štefan KUBÍN** (1864–1965) sbíral i v oblasti na kladském pomezí lidové písně, pohádky, úsloví, humorky a drobné skazky.

- **Jaromír JECH** (1918–1992) navázal na dílo J. Š. Kubina. Zabýval se českou folkloristikou, etnografií a literární historií: „... a když jsem se poprvé rozjel do českých vesnic na Kladsku, bylo mi, jako kdybych objevil novou pevninu“.

Na Machovsku působilo rovněž několik výtvarných umělců, kteří se nechali inspirovat širokými výhledy, zajímavými přírodními zázraky a lidovými stavbami:

- **Antonín HUDEČEK** (1872–1941) se dostal do zdejší oblasti právě díky Jaroslavu Petrovi a maloval zde v rozmezí let 1909–1919.

- **Adolf KAŠPAR** (1877–1934), malíř a ilustrátor. Proslavil se ilustracemi Babičky od B. Němcové a ilustroval dílo A. Jiráska. Užil náměty z místního prostředí.

- **Josef DUCHÁČ** (1925–2001) žil a tvořil také na Machovsku, v kraji, který hluboce miloval. Vytvořil nespočetné malby, kresby, tapiserie a grafiky.

Zkamenělá princezna na Boru (zkráceno, upraveno)

Mezi skalami na vrcholu Boru stával nádherný palác. Obýval ho mocný čaroděj se svojí dcerou, překrásnou princeznou Jelenou. Princezna byla sice velmi krásná, ale také svěhlavá, stále nespokojená, někdy i zlá a hádavá.

O její úžasně krásě se doslechl i mocný vládce sousedních krkonošských hor – sám Krakonoš. Mnohokrát žádal Jelenou o ruku, mnohokrát ho Jelena odmítla, i když ji také otec přemlouval k výhodnému sňatku. Krakonoš se pokaždé velice rozložil a pak se vracel do svého sídla tak zuřivě, že se vždy v horách strhla prudká bouře.

Ale Jelena nechtěla starého ženicha a zasnoubila se s mladým rytířem. Již bylo před svatbou a Jelena dožívala svatební košili. Tu se objevil Krakonoš. Chtěl slyšet, zdali si Jelena vezme za muže jeho. Princezna ho s výsměchem odbyla: „Jen co došiji tuto košili, provdám se za svého vyvoleného! Tvoje nikdy nebudu!“ „Když nebudeš moje, pak nebudeš patřit nikomu jinému!“ A za burácení hromu pronesl Krakonoš svoji kletbu: „Zkameníš, princezno! Nikdy nedošíješ svatební košili! Jenom jeden steh za rok uděláš, a jak uděláš steh poslední, nastane konec světa!“ Zámek se s rachotem zřítla a zbyly z něj jen ohromné šedé balvany. Mezi nimi sedí zkamenělá princezna – nehybný kus kamene... Prý jednou za rok, na Velký pátek, se zámek objevuje v celé své krásě. Princezna ožije, udělá jediný steh na košili a čeká – na vysvobození, anebo na konec světa...

Nářeční výrazy v této oblasti (dosud se užívají):

mračit – plakat	toulačka – domácí beseda	potoulat – jít na domácí besedu
churej – nemocný	kančka – tkanička	má po fajrotě – má po práci
lajc – lavice	puclák – baňatý hrnek	chodilo mu dobře – vedlo se mu dobře
nátoň – špalek	rozšňápanej – roztrhaný	filec, filiček – uzel, uzlík s věcmi
čanit – plýtvat, ničit	sklíbnout si – zdřímnout si	s klucima a doučatama – s chlapci a děvčaty
kalej – dobrý		

The Weaver's Trail (Tkalcovský stezník)

Welcome to The Weaver's Trail. The trail going along the Bor is named in memory of the weavers' frequent journeys to meet traders in Prussia. Hand weaving used to be the main occupation for the locals. As the weavers' earnings were very low people also occupied themselves with smuggling, husbandry, stone-cutting. In the beginning of the 19th century cotton manufacturing forced domestic hand weaving out.

Many artists were inspired by this region: Božena Němcová (the novel The Grandmother), Alois Jirásek, the brothers Josef and Karel Čapek, J. S. Kubín (collected local myths and songs), painters Antonín Hudeček, Adolf Kašpar, Josef Ducháč.

If you're interested in visiting the sandstone rock labyrinth called Błędne Skały (Errant Rocks, 860 metres high), take the road upwards following the yellow tourist sign. The entry into the labyrinth is on the Poland's territory.

A Petrified Princess on the Bor (shortened and adapted)

On the Bor's hilltop, deep amidst the rocks there used to stand a splendid palace. A mighty wizzard and his daughter, Princess Jelena, lived there. Jelena was very beautiful but also very obstinate, fussy, even malevolent and quarrelsome. When Krakonoš, the mighty ruler of the neighbouring Krkonoše Mountains, heard about her astonishing beauty, he kept proposing to her. But even though Jelena's father persuaded her to marry him she kept turning Krakonoš down. Each time on the way back to his residence Krakonoš became so enraged that a big storm would burst out in the mountains. Nevertheless, Jelena did not like the old man and became engaged with a young knight. While she was sewing a wedding shirt for her bridegroom, Krakonoš appeared and asked again whether she was willing to marry him. But the princess grinned: „As soon as I finish this shirt, I will marry the one I love! I will never be yours!“ — „But Krakonoš cried: „If not mine, then noone's!“ And then he pronounced his bane: „Turn to stone, Princess! You will never finish this wedding shirt! Only one stitch a year! And when you make the last stitch, End of the World comes!“ At that moment the palace crashed down with rating noise. Only grey boulders remained, amongst the petrified princess – a motionless stone. It is said that once a year – on Good Friday, the palace appears and the princess comes back to life – only to make another stitch. And she is waiting – for the End of the World or for her saviour...

Ścieżka Tkaczy

Witajcie! Znajdujcie się na Ścieżce Tkaczy. W tym miejscu zapoznamy Państwa z dawnym życiem miejscowej społeczności, ciekawymi pobliskimi miejscami, a także wspaniałą okoliczną przyrodą. Jej piękno było natchnieniem dla atrystów, którzy ją w swoich dziełach uwiecznili. Przybliżymy także miejscowy dialekt na przykładzie jednej z legend. Nie chcemy przedstawiać wszystkich lokalnych twórców sztuki, pisarzy i etnografów. Jest ich tak wielu, że niesposób ich wszystkich zaprezentować. Jeśli chcielibyście Państwo odwiedzić Błędne Skały (wcześniej w kulturze ludowej także Wilcze Doły, czyli po czesku Divoké důry), wystarczy skręcić i pójść w górę żółtym szlakiem turystycznym. Ten labirynt skalny odkrył i udo-
steplnił zwiedzającym w 1850 r. przewodnik Daniel Ducháč, karczmaz z pobliskiej Bukowiny.

Skupinový vodovod „Bor“

Po úbočí Boru jste vystoupali do značné výšky a jste na Tkalcovském stezníku. Přesto se můžete dostat ještě výše! Pokud máte dostatek sil a zvládnete náročnější strmý terén, pak se vydejte vzhůru. Modrá turistická značka Vás doveče až „Pod Českou vyhlídku“ (Vyhlička pod Borem), která Vám poskytne nezapomenutelné výhledy do krajiny.

Skupinový vodovod „Bor“

Jedná se o jeden z prvních skupinových gravitačních vodovodů (vodovodních zařízení zásobujících pitnou vodou dvě a více obcí) uvedených do provozu na území tehdejšího Československa. Byl postaven v letech 1926–1933 podle projektu Ing. Josefa Bureše celkovým nákladem 13 milionů Kč. Vydatnost pramenů na svazích Boru (více než 40 vteřinových litrů) umožnila zásobování pitnou vodou téměř 2 000 domů v 19 obcích v okolí Police nad Metují.

Celou vybudovanou vodovodní síť spravoval zpočátku Vodovodní svaz „Bor“, jehož členy byly všechny zúčastněné obce. Nyní je vodovod ve správě firmy Vodovody a kanalizace Náchod, a.s.

Obce Policka se rozkládají ve velmi členitém a hornatém terénu. Převážná většina z nich byla budována podél přirozených vodních toků. Se získáním vody tak tyto obce, až na výjimky (Vysoká Srbská, Petrovice, Bezděkov, Slavný), neměly větší problémy. Nicméně tato voda byla v mnoha případech znečištěná a byla původcem několika epidemií (r. 1585, 1771 – mor, 1832 a 1834 – cholera, 1905 tyfus).

Proto se obce snažily zajistit obyvatelstvu vodu nezávadnou a zřizovaly studny a nádrže, do kterých byla přiváděna, často z velké vzdálenosti, čistá podzemní nebo pramenitá voda. Vznikaly tak první „vodovody“, kde byla voda vedena dřevěnými rourami. Již v r. 1706 zřídil opat Otomar na náměstí v Broumově dvě kašny, zásobované vodou z Broumovských stěn. V r. 1819 byla postavena kašna na polickém náměstí, zásobovaná vodou z hřbitovní studánky. Zhruba ze stejného období byla i nádrž v Machově u kostela, zásobovaná vodou od dnešní studánky pod Borem. Roku 1856 byl vybudován žďarský vodovod ze studánky pod Ostašem. Za zmínku stojí i kamenné a zastřešené studnice, tzv. „haltýře“, na Bezděkově a Petrovických, které stahují vodu z vlhkého okolí.

Množství pramenů na hoře Bor přímo vybízelo přilehlé obce k podchycení a využití pramenité vody. Ve dvacátých letech minulého století byly tyto snahy vystupňovány a byly započaty přípravné práce směřující k zachycení těchto vydatných pramenů.

Hora Bor s vrcholem (915 m n. m.) na polské straně se rozkládá na ploše zhruba 240 ha. Je tvořena křídovými a opukovými vrstvami. Na temeni hory, které je téměř celé zalesněno, se nacházejí ve výšce zhruba 860 m rozsáhlé pískovcové skály. Pod mocnými vrstvami rašeliny jsou vrstvy hlinito-písčité, několik metrů silné, vzniklé zvětráním opuky a pískovce. Dešťová voda (průměrné množství vodních srážek ve výšce 500–900 m je více než 900 mm za rok) zachycená na plochém temeni Boru prosakuje vrstvami rašeliny a vyvěrá již o 100 m níže (pod Sypací skálou) v podobě čistých pramínků a mocněji zhruba 200–300 m pod temenem hory (ve Vápenkách) a dále pak v údolí potoka Trnkavy v tzv. „studnicích“ (např. Machovská studna – její prameny byly podchyceny později a v polovině minulého století byl z prameniště vybudován vodovod až do Náchoda). K vybudování skupinového „Borského vodovodu“ posloužily pouze prameny vyvěrající na svazích Boru z oblasti zhruba 1 km², jejichž vydatnost je 41 sekundových litrů.

Zajímavostí je, že podle původních záměrů, ze kterých nakonec sešlo, měl vodovod zásobovat polický, náchodský a novoměstský okres a Hradec Králové. Vodou mělo být zásobeno více než 100 tisíc obyvatel a 120 tisíc kusů dobytka; předpokládalo se uložení 460 km vodovodního potrubí a výstavba 56 vodojemů. Počátkem roku 1925 se šestnáct obcí tehdejšího okresu Police nad Metují a Broumov – město Police nad Metují, Bezděkov nad Metují, Bělý, Bukovice, Hlavňov, Machov, Maršov nad Metují, Petrovice a Petrovický, Pěkov, Radešov, Slavný, Suchý Důl, Vysoká Srbská, Nízká Srbská, Žabokřky a Hony (v průběhu realizace projektu přistoupily ještě Lhota u Police nad Metují, Velký Dřevíč a Žďár nad Metují) – dohodlo a schválilo, že přistoupí k pořízení projektu společného vodovodu z Boru.

Tyto obce později vytvořily Vodovodní svaz „Bor“ se sídlem v Polici nad Metují, který je slučoval, aby společně postupovaly při přípravě, realizaci a financování projektu a pozdějším používání, udržování, popř. rozšiřování skupinového vodovodu.

K realizaci záměru byla vybrána odborná firma vodního stavitelství Dr. Ing. Josefa Bureše z Prahy – Královských Vinohrad, která zmapovala celou pramenitou oblast, provedla výpočty vydatnosti pramenů a připravila veškerou dokumentaci k provedení stavby. Sama tato firma se pak podílela společně s firmou Ing. Jaroslav Matička, Praha – Karlín, na realizaci celého projektu v letech 1926–1930 (respektive 1933). Celkový náklad 8,383 milionů Kč byl rozpočítán na jednotlivé obce. Při 55% státní subvenci tak např. pro samotný městys Machov činily rozpočtované náklady 183 tisíc Kč.

Pramenná oblast byla pro jímání pramenů dle projektu rozdělena do 3 partií: vrchní (pod Sypací skálou) ve výšce zhruba 760 m, střední (na Bahnech – pod Ktalcovským steznicem) ve výšce zhruba 660 m a nižší (ve Vápenkách) ve výšce 600 m (obr. 1). V těchto partiích byly kopány zářezy až do hloubky 10 m tak, aby jímaná voda byla zachycena na holé skále a nemísila se s vodou povrchovou. Zářezy se kopaly v celkové délce 530 m. Na vybetonované dno a spodní stranu zářezů byly uloženy děrované sběrné roury z kameniny, byly obezděny a obšpany kamenem a nad zásypem byla ve tvaru žlábků vytvořena opět betonová deska a na ní uloženy trativodní trubky pro odvod povrchových vod (obr. 2). Poté byly zářezy znovu zaházeny vykopanou zemínou. Průběh zářezů je dnes v terénu dobře znatelný, jelikož z navržené zeminy jsou vytvořeny jakési valy.

Pramenná voda jímaná v zářezech je přefiltrována v několika dvou nebo čtyřkomorových čistících šachtách. Zde jsou u dna jednotlivých komor zachycovány drobné úlomky hornin, vniklé do potrubí. Tento zachycený kal je odváděn potrubím na povrch (obr. 3). Od čistících šachet je voda vedena ocelovým potrubím do první kulaté sběrné o objemu 50 m³, umístěné v úrovni středního zářezu. Celý železobetonový rezervoár je umístěn v zemi. Do rezervoáru voda vtéká jakýmsi sprchovým přepadem, čímž dochází k jejímu oxykličení a zlepšení jakosti. Sběrna je opatřena vypouštěcí jímkou, kde je zachycován další kal, což umožňuje částečné vyčištění sběrné bez nutnosti vypuštění celého jejího objemu (obr. 4 a 5). Z této horní sběrné je vedeno dvojí ocelové potrubí – první o průměru 100 mm k vodojemu v Bělem a na Slavném, druhé o průměru 128 mm k další kulaté sběrné o stejném objemu, vybudované ve Vápenkách pod nejnižším zářezem. Odtud je již voda vedena do hlavního vodojemu, umístěného mimo pramenitou oblast na Hůrce při turistické cestě na Bukovinu. Z něho je již vedeno hlavní potrubí vodovodní sítě pro jednotlivé obce.

Práce na podchycení pramenů pod Borem byly zahájeny počátkem roku 1926. Veškeré práce byly ve značně příkrém a kamenitém terénu prováděny ručně. K horním zářezům bylo nutné veškerý materiál pro výstavbu vynášet. Vzhledem k hloubce výkopů každá lopata zeminy vybraná ze dna prošla rukama šesti dělníků, než se dostala na povrch. Po dva roky zde bylo zaměstnáno více než 100 zdatných dělníků a kameníků.

Již v roce 1928 se započalo s výstavbou vodovodní sítě v jednotlivých obcích, včetně hydrantů a jednotlivých domovních přípojek, a od roku 1929 postupně jednotlivé obce započaly s výběrem vodného (výše vodného byla zpočátku stanovena výpočtem dle soupisu místností, obyvatel a zvířectva, později byla instalována odpočtová měřidla ke stanovení skutečného odběru).

Tak jako každá jiná stavba se i tato potýkala s mnoha problémy (technickými i finančními) a v průběhu realizace stavby došlo k mnoha změnám oproti projektu. Konečná kolaudace skupinového vodovodu tak byla provedena až v listopadu roku 1934, byť v některých obcích byl v provozu již od roku 1929.

Rozsah vybudovaného díla je úctyhodný. Celkem bylo uloženo 81,888 km kapacitního potrubí a 20,373 km potrubí pro přípojky, bylo vybudováno 301 nadzemních hydrantů a 1973 domovních odboček (např. 120 pro domácnosti v Machově, 115 v Nízké Srbské, 74 v Bělem a 68 ve Lhotě), osazeno 485 šoupátek, 99 kalosvodů a 50 vzdušníků. Součástí stavby je i 10 vodojemů o celkovém objemu 1 360 m³. Konečné náklady na výstavbu skupinového vodovodu se vyšplhaly na 13,020 milionů Kč.

Vodovod byl po dokončení ve správě Vodovodního svazu „Bor“, později státního podniku Vodovody a kanalizace Hradec Králové. Po privatizaci v 90. letech minulého století přešel do vlastnictví a správy společnosti Vodovody a kanalizace Náchod, a. s., a zúčastněné obce se staly akcionáři této společnosti.

After climbing a steep slope of the Bor mountain you have come to the Weaver's Trail. Although this place is quite an upland, you can climb even higher! If you feel strong enough and if you are not afraid of physically demanding steep slopes, go on – the blue tourist sign can take you to the so called Czech Viewpoint which offers spectacular views of the countryside.

Group water main „Bor“

This is one of the oldest group gravitation water mains (drinking water supply system for two or more communities) opened in the then Czechoslovakia. It was constructed between 1926–1933 after the project of the water engineer Josef Bureš. It cost 13 million Czech crowns. Due to capacity of the springs on the Bor slopes (more than 40 litres per second) almost 2 000 houses in 19 villages around Police nad Metují could be supplied with drinking water. In the beginning, the water supply network was managed by the Bor Watermain Union, whose members were all the supplied villages. Nowadays, it is managed by the Náchod Water and Sanitation Service.

Po zbrozu Skalniaka wspięliście się Państwo wysoko aż na Ścieżkę Tkaczy. Ale możecie się dostać jeszcze wyżej! Jeżeli macie Państwo dostatek sił, aby pokonać dosyć trudne podejście, to należy wydać się w drogę. Niebieski szlak turystyczny doprowadzi Was aż na czeski punkt widokowy pod Błędnymi Skalami, który otworzy przed Państwem niezapomnianą panoramę okolicy.

Wodociąg Grupowy Bor (Skalniak)

Chodzi tutaj o jeden z pierwszych grupowych wodociągów grawitacyjnych (urządzeń wodociągowych zaopatrujących w pitną wodę 2 lub więcej miejscowości) wprowadzonych do użytku na terenie byłej Czechosłowacji. Był wybudowany w latach 1926–1933 według projektu inż. Josefa Bureša za sumę 13 mil. Kč. Wydajność źródła na stokach Skalniaka (więcej niż 40 l/s) umożliwiła zaopatrywanie wodą prawie 2 000 domów w 19 miejscowościach w rejonie Policy nad Metují. O całość wybudowanej sieci wodociągowej początkowo starało się Stowarzyszenie Wodociągowe Bor, którego członkami były wszystkie wykorzystujące go miejscowości. Obecnie wodociągiem zarządza firma Wodociągi i Kanalizacje Náchod, S.A.

VÝKLAD:

- I. směr vody v položeném potrubí;
 - II. čtyřkom. studna čistící;
 - III. kulatá sběrná na 500 hl vody;
 - IV. dvoukom. studna čistící;
 - V. kulatá sběrná na 500 hl vody;
 - VI. dvoukom. revis. studna čistící.
- Vše vybetonováno.

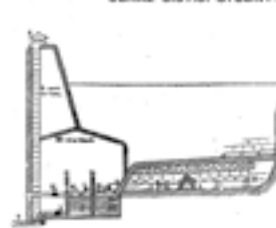
1.

2.

Přítok řez zářezem:

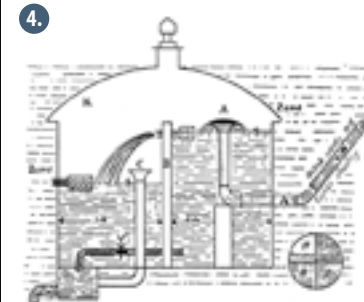
Podélný řez zářezem (zářezem) s přítokem čistící studny a. seřazené. OBRAZ ČISTÍCÍ STUDNY.

20 = horní želez, který sestává z přítoku pramenů a je spojen s beton. zářezem.

3.

4.

- Kulatá sběrná čtyřkomorová
K = kulatá kopule,
A = přítok vody do sběrné,
B = dělicí zeď,
C = přítok,
D = přítok. voda v komoře předsběrné,
V = výpustné potrubí, které má uzáv. v předsběrné komoře,
S = stav vody,
P = výp. potrubí, které má uzávěrku v prvním sběrné.

Flora a fauna

Milí návštěvníci,

právě se nacházíte před poslední informační tabulí naučné stezky. Je věnována dvěma tématům, a to myslivosti a přírodě v okolí Machova. Naleznete zde obecné informace o stavu zvěře a také popis zdejší flory a fauny. Můžete si přečíst i úryvek z Prvouky, která byla inspirací pro vznik této naučné stezky.

„Hned za vsí je náš les. Které stromy poznali jsme v našem lese? Zde větvička smrková, zde jedlová, borová, modřínová. Zde máme šišku smrkovou, zde jedlovou, zde borovou a modřínovou. Můžeme tyto šišky jísti? Nemůžeme, ale za těmito lupínky vidíme semínka. Ta vylupují a pojídají veverky a někteří ptáci. Les živí veverky a ptáčky. Pokraj našeho lesa našli jsme šípky, trnky, kaliny, hloh. Šípky sbíráme, vaříme z nich povidla na omáčky a do buchty. Trnky sbíráme a sušíme, odvar pije se jako lék. Hlohyně a kaliny sbírají ptáci. Po lese najdeme často pod stromy vyrůst mladé jeřáby. Kdo je sem nasázal? Ptáci roztrouší semena a z nich potom klíčí mladé stromy. V lese rostou však také borůvky, kyseliny (brusinky) a houby, na pasece jahody. Jak nám chutnají, jak je všichni jíme. Stromy lesní se porážejí, abychom měli rostit, pařezy a dříví na palivo. Paliva potřebujeme, abychom mohli topit, jídla vařit, chleba péci. V lese potkáme hajného. Dává pozor, aby nikdo lesu neškodil. Náš hajný zná dobře všechny lesní ptáky, ví, jak se jmenují, kde mají hnízda a všelicos o nich umí vypravovat. Tak náš les živí a k živobytí pomáhá.“ (Prvouka na škole venkovské, Jaroslav Petr, 1914)

Myslivost na Machovsku

Myslivost je součástí ochrany přírody a činnost sloužící k vyrovnávání početních a druhových stavů zvěře v člověkem narušené a přetvořené přírodě.

V lesích na Machovsku se můžete setkat s jelení, srnčí a černou zvěří a s muflony. Ve zdejších lesích žije i velké množství drobné srstnaté (liška, zajíc, jezevec, kuna, tchoř, lasice, veverka...) a pernaté zvěře (koroptev, křepelka, káně lesní, jestřáb, krahujec, poštolka, holub hřivnáč, chrástal, sovy, sokol...). Stačí se jen pozorně dívat kolem sebe.

Jelení zvěř

Tato „královská zvěř“ tlakem civilizace přichází o své přirozené životní prostředí. Je zatlačována stále hlouběji do nepřístných míst, kde však nenachází dostatek potřebné potravy, a proto je nucena okusovat a spásat lesní porosty. Paradoxně tak páchá největší škody právě člověku, který ji tam kvůli svému bezohlednému chování zatlačuje.

Srnčí zvěř

Na Machovsku se jí daří velmi dobře. Je poměrně přizpůsobivá k lidské činnosti.

Muflon

Této zvěři se ve zdejších podmínkách výborně daří. Kondičně a trofejově se řadí mezi nejkvalitnější populaci na světě. V roce 2009 byl v honitbě MS Bor Machov uloven muflon s nejsilnější trofejí na světě z volné honitby.

Černá zvěř

Výborně prosperuje z činnosti člověka. Její stavy neustále narůstají a regulace začíná být stále větším problémem.

Ztište se tedy alespoň na chvíli a pokuste se co nejlépe splynout s přírodou. Čím lépe se Vám to podaří, tím více budete překvapeni její pestrostí, rozmanitostí a harmonií.

Příroda v okolí Machova

Příroda Machovska je jedinečná nejen svým výskytem vzácných a zajímavých druhů rostlin a živočichů, ale i klimatickými podmínkami, které jsou silně ovlivněny přítomností hřbetu Broumovských stěn a mohutně vystupující stolové hory Bor.

Naproti studánce se nachází přírodní rezervace Farní stráň. Jsou to bučiny s jedlemi a javory, tedy lesní porosty, které svým složením nejvíce připomínají původní lesy. Lokalita je situována na severní svahy stolové hory Bor. Je tvořena příkrou bukovou stráň na západě a pozvolnějším svahem na východě. Středem lokality protéká malý potůček. Východní část rezervace je součástí rozsáhlého balvanitě při úpatí hory Bor (tzv. Vladivostok nebo Doleček).

Zdejší přírodní lokality jsou opravdu jedinečné, zejména mokřadní louka v Řeřišném, zachovalé květnaté louky s řadou lokalit orchidejí a také typické bučiny.

Nesmíme ale zapomínat, že toto všechno je součástí CHKO Broumovské stěny. Je tedy nasnadě, jak se při svých toulkách přírodou musíme chovat, aby zůstala neporušena pro příští generace.

Rostou zde chráněné i ohrožené druhy, jako například rosnatka okrouhlostá, ostřice Davallova, vachta trojlistá, vstavač mužský, prstánek májový, prstánek bezový, lilie zlatohlávek, lýkovec jedovatý, bledule jarní nebo upolín nejvyšší.

Zahlédnout zde lze také některé vzácné druhy živočichů, z nichž uvádíme čapa černého, čolka obecného, ropucha obecnou... Z hmyzu je to velmi zajímavý a vzácný modrásek bahenní, k němuž se váže pozoruhodný příběh jeho životního koloběhu. Tento malý motýl žije na loukách, kde roste krvavec toten, do jehož květů klade vajíčka. Pro existenci tohoto druhu je podmínkou výskyt jednoho konkrétního druhu mravenců. Když se totiž housenka motýla na květu dostatečně nasytí, na konci vegetační sezóny spadne na zem a tam ji najdou mravenci, kteří ji odnesou do mraveniště. Housenka modráška přitom vylučuje látky (feromony), které způsobí, že ji mravenci pokládají za mravenčí larvu. V mraveništi housenka prodělá metamorfózu a na jaře vylétne z kukly modrásek bahenní.

Lokalita Vladivostok je od listopadu 2009 zařazena na Národní seznam evropsky významných lokalit. Totéž platí i pro Řeřišný.

Gamekeeping in the Machov Region

Gamekeeping is a part of nature conservation. Its aim is to regulate the populations of the game species in the environment which has been and continues to be greatly devastated by people. In the local woods various game species can be seen: deer, roe-buck, wild boar, mouflon. Various species of small furred game, e.g. fox, hare, badger, weasel, polecat, stoat, squirrel, and feathered game, e.g. partridge, quail, european buzzard, crane, sparrow hawk, kestrel, ringdove, crake, owl, falcon can also be seen in the countryside.

Now please quiet down and try to merge in the countryside. The better you manage to do so the more of the nature's diversity and harmony you will experience.

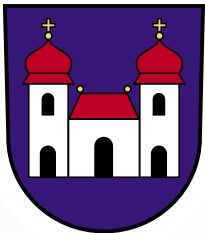
The Broumov Walls Protected Landscape Area: The region is a protected landscape area of a great importance for wildlife (typical beechwoods, Řeřišný wetland), flora (orchid meadows, round-leaved sundew, martagon lily, globeflower), fauna (black stork, dusky large blue), as well as features of geological interest (sandstone rocks in the most bizarre shapes).

Szanowni Państwo,

w tej chwili stoici przed ostatnią tablicą informacyjną ścieżki krajoznawczej. Zapoznajcie się tutaj z dwoma tematami: myślistwem i przyrodą w okolicy Machowa. Na niej znajdziecie informacje o świecie miejscowej fauny i flory. Możecie także przeczytać fragment książki „Świat wokół nas na wiejskiej szkole”, która była naszą inspiracją w powstaniu tej ścieżki krajoznawczej.

Děkujeme Vám, že jste zavítali do našeho kraje a že respektujete všechna pravidla slušných turistů, pohybujících se na území Chráněné krajinné oblasti Broumovsko. Přejeme Vám příjemnou vycházku a „Přidte znova potoulat!“

Žáci a učitelé ZŠ Machov

Naučnou stezku a jednotlivé panely připravili:

ZŠ a MŠ Machov ve spolupráci s Městysem Machov a místními občany. Texty zpracovali: Jiří Ducháč, Stanislav Jirásek, Miroslav Kryl, Olga Líbalová, Helena Martincová, Petra Martincová, Marie Prušová, Jiří Scholz a Tomáš Weissar. Překlady: anglický jazyk – Anna Laslettová, Petra Martincová, polský jazyk – Jan Nawrat. Foto: ze soukromých sbírek, Josef Kocián, Jiří Ducháč, Ivan Pruš. Mapa: Anna Laslettová. Dřevo na výrobu tabulí daroval pan Jiří Švorčík, Žabokřky 20. Tento projekt byl spolufinancován z prostředků Královéhradeckého kraje. Grafická úprava: Dagmar Prokopová, výtiskly polygrafické dílny Střední školy propagační tvorby a polygrafie Velké Poříčí.

Aktivita byla podpořena v projektu Škola pro udržitelný život

Tento projekt byl vytvořen za finanční podpory Nadace Partnerství, Střediska ekologické výchovy SEVER, SFŽP ČR, MŽP a společnosti Toyota Motor Czech spol. s r. o.

TOYOTA

Ministerstvo životního prostředí

 STŘEDNÍ ŠKOLA PROPAGAČNÍ TVORBY A POLYGRAFIE VELKÉ POŘÍČÍ